قادر وریا

دووانە تەبا و ناتەباکانی

مێژووی ٧٥ ساڵەی حیزبی دیموکرات،

پوختەی ئەزموونەکان

دووانە تەبا و ناتەباکانی

مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دیموکرات،

پوختەی ئەزموونەکان

قادر وریا . زستانی ٢٠١٩

دووانە تەبا و ناتەباکانی

مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دیموکرات،
پوختەی ئەزموونەکان

نووسینی: قادر وریا

زستانی ٢٠١٩

پێرست

٥ لەبارەی نێوەرۆکی ئەم نامیلکەیەوە

٧ (بەشی یەکەم)
سەربەخۆییخوازی و خودموختاریخوازی، سەرانسەری بوون و
ناوچەیی بوون، چەپ بوون و نەتەوەیی بوون

١٧ (بەشی دووهەم)
چوارەم دووانەی تەبا و ناتەبا، شەڕخوازی و ئاشتیخوازی

٢٣ (بەشی سێهەم)
پێنجەم دووانەی تەبا و ناتەبا، کوردستانیبوون و ڕۆژهەڵاتیبوون

٢٩ (بەشی چوارەم)
نەریتخواز (سوننەتی) بوون، یا مودێڕن (نوێخواز)بوون

٣٧ (بەشی پێنجەم)
شۆڕشگێڕ و ڕادیکاڵ بوون، یا ڕێفۆرمیست و مەدەنی بوون؟

٤٧ حیزبی دیموکرات
لە سەر دووڕێیانی
لە دەستدان و بەدەستهێنانەوەی مەزنایەتی دا

لە بارەی نێوەرۆکی ئەم نامیلکەیەوە:

ئەم زنجیرە وتارە تەرخان کراوە بۆ ئاوڕدانەوەیەک لە پێکەوەحاوانە و ململانێی نێوان مەیل و ڕوانینە جیاوازەکانی نێو حیزبی دیموکرات لە ڕەوتی مێژووی ٧٥ ساڵەی خۆیدا و، وەبیرهێنانەوەی ئەزموون و دەرسی وەدەستهاتوو لە ململانێ و پێکەوەژیانی ئەو مەیلانە. ئەزموونگەلێک کە بوون بە بناغەی سیاسەتی جێگیربووی حیزبی دیموکرات و، جێی خۆیەتی لە ئێستا و داهاتووشدا، وەک بناغەی سیاسەتکردنی حیزب بمێننەوە.

ئەم زنجیرە وتارە، بە دوای یەکدا لە ژمارەکانی ٧٤٢-٧٤٦ ڕۆژنامەی «کوردستان» ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا بڵاو بوونەوە. هێشتا کۆمەڵێک دووانەی دیکە لە مێژووی ئەم حیزبەدا ماون کە سەرنج بخرێتە سەریان و ئەزموونەکان و دەرسەکانیان بخرێنە ڕوو. هیوادارم لە

داهاتوودا، ئەوانیش بکەم بە هەوێنی زنجیرە وتارێکی دیکەی لەم چەشنە.
هەر کام لەو بابەتانەی لە تویی ئەم زنجیرە وتارەدا هەڵوێستەیان لە سەر کراوە، گرنگیی تایبەت بە خۆیان هەیە و، جێگیربوونیان و مانەوەیان وەک ئامانج و باوەڕ و پرەنسیپ لە حیزبی دیموکراتدا ، بەرهەمی لە کڵ دەرهاتنیان لە ڕەوتی دەیان ساڵ خەباتی سیاسی و ململانێی فکری و، نیشانەی سەلماندنی دروستیی خۆیانە. دەتوانم بڵێم پاراستن و پێداگری لە سەریان و نوێکردنەوە و دەوڵەمەندکردنیان، دەچێتە خانەی بەرگری لەو ڕێباز وسیمایەی حیزبی دیموکراتی پێ ناسراوە و دەناسرێتەوە و، پشتگوێخستن و پشت تێکردنیان، دەبێتە دوورکەوتنەوە و دابڕان لە مێژوو، ئامانجەکان و ئەزموونەکانی حیزبی دیموکرات. بەو هیوایەی نەسلی لاوی حیزب، بایەخی پێویست بە ناسینی ئەو سامانە فکری و سیاسی و تەشکیلاتیە گرنگەی هەڵهێنجراو لە مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دیموکرات بدەن و لە بنیاتنانی داهاتووی حیزبی دیموکراتدا، پشت بەو ئەزموونە دەوڵەمەندە ببەستن.

(بەشی یەکەم)

سەربەخۆییخوازی و خودموختاریخوازی، سەرانسەری بوون و ناوچەیی بوون، چەپ بوون و نەتەوەیی بوون

کورتە ئاماژەیەك؛ مێژوویەك پڕ لە دووانەی تەبا و ناتەبا

مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە کۆمەڵەی «ژێ-کاف»ەوە دەست پێدەکا. لەو کاتەوە هەتا ئێستا ئەو مێژووە پتر لە ٧٥ ساڵی خایاندووە. شاسواری ئەو مێژووە، واتە حیزبی دێموکرات، ئاڵاهەڵگری پرسی ڕەوای نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەباتە سەرەکییەکەشی، لەگەڵ دەسەڵاتدارانی ئێران بووە. بەڵام ئەو حیزبە لە نێوخۆیشیدا لە ڕووی ڕێبازی فکری و سیاسی و بەرنامەی تێکۆشانەوە، کەم وا هەبووە بەبێ کێشە و ململانێی نێوخۆیی بووبێ. بە تایبەتی ململانێی نێوان دوو مەیلی جیاواز - من

ناوم ناون مەیلە تەبا و ناتەباکان- کە هەر دوو مەیل لە نێو حیزب و لە کۆمەڵی کوردستاندا، هەبوون. لەم وتـارەدا ئاوڕێک لە چەند دەستەیەک لەو مەیلانە و ململانێی نێوانیان دەدەمـەوە و، دەرسێک و ئاکامێکیش کە حیزبی دێموکرات لەو ململانێیانە وەری گرتوون یا پێویستە وەریـان بگرێ، ئاماژە پێ دەکـەم بۆ ئـەوەی هەر وا لە خۆوە پشتیان تێنەکەین و لە داهاتووشدا چرای ڕێگای تێکۆشانمان بن:

یەکەم دەرکەوتنی
دووانە تەبا و ناتەباکانی ئەم مێژوویە

ناچمە سەر ئەو هەلومەرجە ناوچەیی و نێودەوڵەتییە کە گەشەکردنی هەست و شـعووری ناسیۆنالیستیی کـورد و هەڵدانی بزووتنەوە نەتەوەییەکەی لێ کەوتەوە و لە ئاکامدا، ڕووناکبیران و پێشـەنگانی نەتەوەیی و سیاسیی کورد لە سەرەتاوە کۆمەڵەی ژێ_کاف، دواتر حیزبی دێموکراتی کوردستانیان لە درێژەی هەمان ڕێچکەدا دامەزراند و ئاڵای کوردستانیان هەڵدا و کۆماری کوردستانیان ڕاگەیاند. باسی دەسکەوت و کار و کردەوەکانی کۆماریش ناکەم بۆ ئەوەی بابەتەکەم بەوە درێژ نەکردبێتەوە و زیاتر ئەو شتانەی مەبەستمن، باسیان بکەم.
هێندێک لە وتارەکانی پێشەوا قازی محەمەد لە سەرەتای دامەزرانی کۆماردا، مانشێتی ڕۆژنامەی «کوردستان» لەبارەی ڕووداوی ٢ی ڕێبەندان (جێژنی ئیستیقلال و سەربەخۆیی کوردستان)، شێعر و بابەتەکانی چاپەمەنیی ئەو کاتی حیزبی دێموکرات، ئەو خوێندنەوەیان لێدەکرێ کە ئەو کارەی کراوە، ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی کوردستان یا پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بووە. هەڵدانی ئاڵا، پێکهێنانی سپای

میللی، بوونی مەهاباد بە ڕووگەی خەباتکارانی پارچەکانی دیکەی کوردستان و، کۆمەڵێک کردەوە و لێدوانی دیکەی ئەو سەردەمەش، ئەو بەرداشتە بەهێز دەکەن. بەڵام هەر خودی پێشەوا، لە وتووێژە چاپەمەنیەکانی دواتریدا، باس لە خودموختاری دەکا. دەچێتە تاران و هەوڵی ڕێکخستنەوەی پێوەندییەکانی تاران_مەهاباد و قەبووڵاندنی بڕیاری خودموختاریی کوردستان بە دەوڵەتی مەرکەزی دەدا. هەر ئەو کات حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان لەگەڵ هێزە دێموکرات و پێشکەوتنخوازەکانی ئەو سەردەمەی ئێران لە بەرەیەک دایە. ئەمانەش بەڵگەن بۆ ئەوەی پێناسەیەکی دیکە بۆ کۆماری کوردستان بکەین و نەک وەک ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی، بەڵکوو وەک چارەسەری پرسی نەتەوەیی لە چوارچێوەی ئێراندا خوێندنەوەی بۆ بکەین.

ئەم ناتەباییە هەست پێکراوە، ئەم دوو ڕوخسارە جیاوازەی کۆماری کوردستان لەنێو مێژوونووسان و سیاسییەکانی کورددا، زۆر جار بووە بە هەوێنی لێکدانەوەی جیاواز و جاری وایە دژ بە یەک. ئەوەی بۆ خۆم پێی گەیشتووم ئەوەیە کە ڕێبەران و سەردەمدارانی ئەو کاتە، جگە لەوەی کە ئارەزووی سەربەخۆیی کوردستانیان لە دڵدا بووە، لە سەرەتاوە بە لێکدانەوەیەکی خۆشبینانە لە ڕووداوەکان، چوونەتە نێو پرسەکە. خوێندنەوەیان بۆ سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەت و پشتیوانیەکەی لە حکوومەتی میللی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان، خۆشبینانە بووە. بەڵام ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر لە واقیعیەتی سیاسی، لە لاوازبوونی بناغەکان بۆ ئەو سەربەخۆییەی لە سەرەتاوە بیریان لێ کردۆتەوە، حاڵی بوون. لە ئاکامدا، واقیعیتر تەعامولیان لە گەڵ ڕووداوەکان کردووە و گەیشتوونەتە ئەو قەناعەتە، لە ڕێگای پێناسەکردنەوەی وەک دەسەڵاتێکی خودموختار لە چوارچێوەی ئێراندا، لەنێو گێژاوی ڕووداو و ئاڵوگۆڕە خێراکانی نێوان ئێران و وڵاتانی دراوسێدا، ئەو جمهوورییە بپارێزن.

دیاره ئەو ململانێیە لە نێو دوو مەیلی سەربەخۆییخوازی و چارەسەرکردنی پرسی نەتەوەیی کوردی ڕۆژهەڵات لە چوارچێوەی ئێراندا، لە قۆناغەکانی دواتریش، جاری وایە لاواز، هێندێک جار بە هێز، هەر هەبووە. ململانێی نێوان ویستێکی ڕەوای گەورە بەڵام هەتا ئێستا نامومکین، لە گەڵ ویستێکی نەتەوەیی بچووکتر بەڵام لە واقیع نیزیکتر. دروشمی ئێستای حیزبی دێموکراتی کوردستان، سەنتێزێکی ژیرانە و هەر لەو کاتەدا بوێرانەیە لە پێکەوە حاواندنەوەی ئەو دوو مەیلە: «پێکهێنانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدرڕاڵدا» کە بناغەکەی لە سەر «یەکیەتیی داخوازانە و دادپەروەرانە» دامەزرابێ. گرنگیی ئەو دروشمە لە پێداگری لە سەر «پێکهێنانی کۆماری کوردستان» دایە کە هاوکات وێرای دابینبوونی مافی نەتەوەیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، سیستمی حکوومەتی لەو بەشەی کوردستانیشی ڕوون کردووەتەوە و دیاریکردنی ناو و جۆری سیستمی حکوومەتیی کوردستانی نەبەستووەتەوە بە ڕەزامەندی و بڕیاری دەوڵەتی ناوەندی. هەر لەو کاتەشدا یەکیەتیی داخوازانە و دادپەروەرانەی وەک مەرج بۆ مانەوە لە ئێرانێکی دێموکراتیک و فیدرڕاڵدا، دەستنیشان کردووە. ئەوەی کە گومانی تێدا نیە ئەوەیە کە خۆبواردنی ڕێژیمەکانی ئێران لە قبووڵ و بەڕەسمی ناسین و دابینکردنی مافە نەتەوەیەکانی کورد لە ئێران و بەردەوامبوونیان لە سەر سەرکوتی ئەو نەتەوەیە، هەروەها دژایەتیی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لەگەڵ داننان و بەڕەسمی ناسینی ئەو مافانە، مەیلی سەربەخۆییخوازی و جیابوونەوە لە ئێران لە نێو کورددا و هەر بەم پێیە لە نێو حیزبی دێموکراتیشدا، بە هێزتر دەکەن.

دووهەم دووانەی تەبا و ناتەبا:
سەرانسەری بوون و ناوچەیی بوون

حیزبی دێموکرات هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە هەمیشە لەگەڵ ئەو گرفتە بەرەوڕوو بووە کە لە لایەک بۆخۆی حیزبێکی ناوچەییە و ئەو پرسەش کە ئاڵاهەڵگرییەتی - پرسی کوردی ڕۆژهەڵات- هەر ناوچەییە، بەڵام بەردەنگەکەی و بەرامبەرەکەی -وو ئادرەسەی کە دەبێ وەڵامدەری ئەو داوایە بێ- دەسەڵاتی سەراسەریی وڵاتێکی گەورەیە. چارەسەربوونی پرسی نەتەوەیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە چوارچێوەی ئێراندا پێویستیی بەوە هەیە کە نیزامێکی دێموکراتیک لە ئێران لە سەر کار بێ کە مافی کورد قبووڵ بکا و بە ڕەسمی بناسێ و دابینی بکا. قبووڵی ئەو داوایە لە لایەن نیزامی سیاسیی ئێرانەوە، هەر یەک تاقە ڕێگای نیە. لە حاڵەتێکی تایبەتدا دەکرێ، دەوڵەتی ناوەندی زۆر لاواز بێ و بزووتنەوەی کورد زۆر بەهێز بێ و داوا و مافەکانی ئەو گەلە، بە سەر تاراندا بسەپێندرێن. بەڵام حاڵەتی هەرەباش ئەوەیە کە سیستەمەکە هەم لە نێوەرۆکدا و هەم لە میکانیزمی هاتنە سەرکار و بەڕێوەچوونەکەیدا، دێموکراتیک بێ و وێڕای قبووڵی مافی کورد، کوردیش بە ڕادەی سەنگی خۆی لە بەڕێوەبردنی دەسەڵاتی ناوەندیدا بکاتە شەریک. بەڵام حیزبی دێموکرات، حیزبێکی نەتەوەیی و تایبەت بە ناوچەیەکی دیاریکراوی ئێرانە و سەرانسەری نیە. کەوایە چۆن دەتوانێ کاریگەریی لە سەربزووتنەوەی سەرانسەری هەبێ؟

ئەوە کە لە چەند قۆناغدا حیزبی دێموکرات هەوڵی داوە بەرەیەکی

سەرانسەری لە هێزە دێموکرات و پێشکەوتنخوازەکان پێک بێ، لە مەوقعیەتی سیاسیی خۆی و کوردی ڕۆژهەڵات (ناوچەیی بوون) لە نێو وڵاتیکی گەورە و سیستمێکی سەرانسەریدا، سەرچاوە دەگرێ. نیزیکیی سیاسی و تەشکیلاتی لەگەڵ حیزبی توودە لە دەیەی ٣٠ی هەتاوی، هاوپەیمانی لە گەڵ موجاهیدین لە دەیـەی ٦٠ی هەتاوی، کۆمەڵێک هاوکاری و هاوپەیمانەتیی سنووردار و کەم ماوەی دیکە لەم دوو دەیەی دواییدا لەگەڵ ڕێکخراوە ئێرانیەکان، لەم یەک دوو ساڵی ڕابـردووشـدا، چوونی بۆ نێو دوو ئیتیلافی سیاسی لەگەڵ لایەنە کورد و ئێرانیەکان، ڕیشەیان لەم واقیعەی سیاسەتی ئێمە دایە.

ئاماژەکردنم بەو دوو واقیعە بەرامبەر یەک وەستاوە, لە ڕیزی دووانـە تەبا و ناتەباکانی مێژووی حیزبدا، بەو مانایە نیە کە لە حیزبی ئێمەدا، مەیلی بوون بە حیزبێکی سەرانسەری (ئێرانی) هەیە. مەبەستەکە ئەوەیە کە ئێمە لەگەڵ ئەوەی حیزبی ناوچەیەکی دیاریکراو و پرسێکی دیـاریـکـراویـن، بـەڵام ناتوانین سروشتی چارەسـەری مەسەلەی خۆمان لە ئاستی سەرانسەریدا نەبینین. دیـارە لە هەر قۆناغ و سەردەمێکدا، هەوڵ دراوە ڕێگەیەک بۆ لێکگرێدان و پێکهاتنی ناوچە و مەرکەز، بزووتنەوەی ناوچەیی و سەرانسەری بدۆزرێتەوە. ئەمەش کێشەیەکە نە دەتوانین خۆی لێ لادەین و بڵێین لە خێری دەگوزەرێین، نە هەتا ئێستا دەسکەوتێکی ئەوتۆمان لێ وەرگرتووە.

ئـەزمـوونـی مـێـژووی ململانێی ئـەو دوو واقیعە بـەرامـبـەر یەک وەسـتـاوە، پێمان دەڵـێ ئێمەی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهـەڵاتـی کوردستان، نابێ کوێرکوێرانە بچینە نێو هاوپەیمانەتی لەگەڵ هێزە ئێرانیەکان. کە دەچینە نێو هاوپەیمانەتی لەگەڵیان، دەبێ وەک هێزە سیاسییەکانی کوردستان و، بە یەکگرتوویی بچین نەک بە بەربڵاوی و ناهەماهەنگی. هەروەها لە سەر ئەساسی داننانی هاوپەیمانەتییەکە

بە پرسی نەتەوەیی لە ئێران و قبووڵی مافە نەتەوەیییەکان بێ نەک دڵخۆشکردن و هەڵفریوان بە بەڵێن و قسەی بێکردەوەی هەڵگیراو بۆ دوای سەرکەوتن و بەدەسەڵات گەیشتنیان. دەتوانم بڵێم ڕێنوێنیی ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ سیاسەتکردن لەم پانتاییەدا، پوختەی ئەو ئەزموونەیە. حوکمێکی کە بەبێ دوودڵی دەتوانین بیدەین ئەوەیە ئەگەر تەبایی و هاوکاری و هاوپەیمانەتی لەنێوان هێزە سیاسییەکانی کوردستاندا پێک بێ و، ئەم هاوپەیمانەتییە، بتوانێ لە لایەک داوا و مافەکانی خەڵکی کوردستان بباتە نێو ئامانجە سیاسییەکانی ئیتیلاف لەگەڵ هێز و لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی، لە لایەکی دیکەشەوە، لە ناوەندی ڕێبەری و بڕیاردانی یەکگرتن لەگەڵ ئەو هێز و لایەنانەدا ڕۆڵ و شوێنێکی شیاوی هەبێ، شانسی وەدیهاتنی چاوەڕوانی و داخوازەکانی خەڵکی کوردستان، لە ئەگەری گۆڕانی سیاسی لە ئێراندا، زۆر بە هێزتر دەبێ. شاراوەش نیە کە پێکهێنانی ئامادەیی لە نێو خەڵکی کوردستان بۆ پشتیوانی لەو هاوپەیمانەتییە لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئاڵوگۆڕەکانی داهاتوودا، پێویستە یەکێک لە ئەرکە گرنگەکانی حیزبی دێموکرات و هێزە سیاسییەکانی دیکە بێ.

سێهەم دووانەی تەبا و ناتەبا:
چەپ بوون و نەتەوەیی بوون

یەکەم بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، کە لە ٨ خاڵ پێک هاتووە و بە مانیفێستی ئەو حیزبە لە کاتی دامەزرانیدا دێتە ئەژمار، تەنیا یەک مادەی تێدایە کە نێوەرۆکێکی کۆمەڵایەتی هەیە (مەبەستم پێوەندیدار بە ژیان و بەڕێچوونی خەڵکەوەیە). مادەکەش ئەوەیە:
«٥ – دەبێ لە سەر ئەساسی قانوونێکی گشتی لە نێوان لادێیی و خاوەن ملّکدا ڕێککەوتنێک پێک بهێنرێ و دوارۆژی هەر دوو لا دابین بکرێ».
دیارە هەم هەلومەرجی ئەو کات، هەم تەرکیبی حیزب بە تایبەتی ڕێبەرانی، هەم پێشکەوتنی کۆمەڵگەکەش، هەر ئەوەی لێ چاوەڕوان دەکرا کە زۆرترین گرنگیدان بۆ پرسی نەتەوەیی و کەمترین ئاوڕدانەوەش بۆ کێشە و پرسە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی کۆمەڵ بێ. بەڵام لەگەڵ تێپەڕینی زەمان، ئەو کەم بایەخدانە، گۆڕانی بە سەر دادێ. هۆکارەکەی هەر چییەک بووبێ، بڵاوبوونەوەی بیری چەپ و سۆسیالیستی لە جیهاندا بە گشتی و لە ئێراندا کە مەبەستی ئێمەیە بە تایبەتی، پێکهاتنی گۆڕان لە کۆمەڵی کوردستان لە ڕووی گەشەی شارنشینی، خوێندەواری، پەلهاویشتنی سەرمایەداری بۆ شارەکانی کوردستان و هتد، هاتنی نەسلێکی نوێ بۆ نێو ڕێبەری و کادرە بەرزەکانی حیزب، دەبێتە هۆی ئەوە بیری چەپ (گرنگیدان بە چەوسانەوەی چینایەتی و لایەنگری لە دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و ئامانجی سۆسیالیزم و خۆ بەدۆست

زانینی وڵاتانی سۆسیالیستی و هێزە چەپەکان) لە حیزبی دێموکراتدا جێگای خۆی بکاتەوە. لە کۆنگرەی سێهەمەوە، ئەم مەیلە هەم لە بەرنامەی حیزب، هەم لە سیاسەتی ڕۆژانەی حیزبدا، بەبێ ئەوەی پرسە سەرەکییەکە کە پرسی نەتەوەیییە وەبن خۆی بدا، دێتە ئاستێکی بانتر.

لەو کاتەوە هەتا ئێستا زۆر گۆڕان بە سەر بەرەی سۆسیالیستیی جیهان و بەرەی چەپدا هاتووە، شتێک بە ناوی وڵاتانی سۆسیالیستی و کۆمەڵگە و سیستمی سۆسیالیستی نەماوە. خودی فکر و ئایدۆلۆژیای چەپیش تووشی قەیران و خۆنەقدکردنەوە و بەخۆداچوونەوەی گەورە بووە. ژانی ئەو گۆڕانانە و هەژانەکانی، هێزە سیاسییەکانی کوردستان و یەک لەوان حیزبی دێموکراتیشیان گرتووەتەوە. حیزبی دێموکرات، سەرەڕای ئەو گۆڕانە جیهانییانەش هەتا ئەو کاتەی حیزبێکی یەکگرتوو بوو، سۆسیالیزمی دێموکراتیکی وەک ئامانجی دوارۆژی خۆی هێشتبۆوە. دیارە «حیزبی دێموکراتی کوردستان» هەتا ئێستاش سۆسیالیزمی دێموکراتیکی لە بەرنامەی خۆیدا هێشتووەتەوە، هەڵبەت بە خوێندەوەیەکی نوێتر، جیاواز لە پێشوو و، گونجاو لەگەڵ واقیعی جیهانی ئێستا. بەرنامەی ئێستای حیزب لە زۆر ڕەهەندی دیکەشدا کاریگەریی بیروباوەڕی چەپی پێوە دیارە و ئەم حیزبە پێیان وەفادار ماوەتەوە.

لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا، وا هەبووە مەیلێک خوازیاری پشتگوێخستنی ئەوی دیکە بووە، یا ئەوی دیکەی پێ سەرەکی و گرنگ نەبووە. بەڵام لە سەریەک، پرسە سەرەکییەکە، هەر پرسی نەتەوەیی بووە و هاوکات هەتا ئێستاش پرسی کۆمەڵایەتی و هەبوونی بەرنامە و چارەسەر بۆ ئەو پرسە لە ڕوانگەیەکی چەپەوە، جێی پێ لەق نەبووە. ئەمەش خاڵێکی بەهێزی سیاسەت و بەرنامەی ئەو حیزبەیە. چونکە هەم گرنگیدانە بە کێشەکانی دوای چارەسەربوونی پرسی نەتەوەیی و، کۆمەک دەکا بیری گرنگیدان بە کۆمەڵێک پرس

و لایەنی ژیانی خەڵک و دوارۆژبینی لەم پێوەندییەدا، لە ڕوانین و خوێندنەوە و کاری فکری و سیاسیی حیزبدا بەردەوام حزووری هەبێ. هەم ناچاری دەکا پشت نەکاتە مەیدانێکی دیکەی کار لە نێو خەڵک (کرێکاران، چین و توێژە زەحمەتکێشەکان و خەڵکی هەژار و ڕەشوڕووت) و بەم جۆرە پشتیوانیی ئەوانیش لە خۆی دەپارێزێ.

(بەشی دووهەم)

چوارەم دووانەی تەبا و ناتەبا،

شەڕخوازی و ئاشتیخوازی

«شەڕخوازی» ئاوەڵناوێک نیه كه حیزبی دێموكرات بۆخۆی بیداته پاڵ خۆی، بەڵكوو نەیارانی به تایبەتی له دوای هاتنه سەركاری كۆماری ئیسلامی، ئەم سیفەتەیان داوەته پاڵی و دووپاتی دەكەنەوە.

له شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧دا خەڵكی كوردستان و حیزبی دێموكرات، هەر ئەوەیان كرد كه خەڵک و هێزه سیاسییەكانی دیكه له تاران و شارەكانی بەشەكانی دیكەی ئێران كردیان. هەر وا كه له هەمەدان و تەورێز و مەشهەد و ئیسفەهان، ئەرتەشییەكان و فەرماندەرانی پاسگا و پادگانەكان دەبوایه تەسلیمی خەڵک و شۆڕشگێڕان بان و چەكەكانیان دابا بەوان و چووبانه ژێر ئەمر و فەرمانی ئەو كەسانەی خەڵكی ڕاپەڕیو بۆیان دیاری دەكەن، له كوردستانیش هەروا بووە. بەو جیاوازییه خەڵک له كوردستان، له جیاتی فەرمانوەرگرتن له خومەینی و

«کمیته انقلاب»ی دەستنیشانکراوی ناوبراو، حیزبی خۆیان و ڕێبەرانی سیاسیی خۆیان هەبووە و بە قسەی ئەوانیان کردووە. دوایەش، دەسەڵاتی تازە لە تاران، بێ ئەوەی تەنانەت لە قسەشدا کەمترین بەڵێنی جێبەجێبوونی داوا لەمێژینەکانی ئەو خەڵکە بدا، داوای لە خەڵک و هێزە سیاسییەکان کرد چەکەکانی تەحویل بدەنەوە و، لەشکری بۆ گرتنەوەی شار و ناوچەکانی کوردستان نارد. خۆ لە کوردستانەوە هێرش نەکراوەتە سەر بەشەکانی دیکەی ئێران و لەشکریان بۆ ڕەوانە نەکراوە.

ئایا حیزبی دێموکرات و هێزە سیاسییەکانی دیکە و بە گشتی خەڵکی کوردستان دەبوایە چەکەکانیان تەحویل دابایەوە و هاوکار بان تا ڕێژیمی تازە بە ڕاحەتی دەست بە سەر هەموو کوردستاندا بگرێتەوە، جا ئەوجار داوای مافەکانی خەڵکی کوردستانی لێ بکەن؟! خەڵکی بەشەکانی دیکەی ئێران و هێزە سیاسییەکانی دیکەی ئێران کە وەک خەڵکی کوردستان و حیزبی دێموکراتیان نەکرد، چ دەسکەوتێکیان بوو؟ حیزبی توودە و چریکەکانی ئەکسەرییەت، بەرەنگاری ئەو ڕێژیمە نەبوونەوە و تەئیدیان کرد و پشتیوانیشی بوون! ئایا کۆماری ئیسلامی پاداشی کردن یا سەرکوتی کردن؟ ئازەرییەکان، عەرەبەکان و بەلووچەکان وەک کوردیان نەکرد، ئایا کۆماری ئیسلامی کەمترین مافی نەتەوەیی ئەوانی بە ڕەسمی ناسی؟

ئەوانەی لەم بارەیەوە بەڕاشکاوی یا بە شەرمێونی و بە خێشکە، پرسیار دەخەنە سەر کوردستان و حیزبی دێموکرات، کە بۆچی شەڕیان لە گەڵ ڕێژیمی تازە کرد؟ بۆچی ڕێفراندۆمی خاکەلێوەی ١٣٥٨یان تەحریم کرد؟ بۆ چی هێزی پێشمەرگەیان پێک هێنا و کوردستانیان بەرەو ئەو ئاراستەیە برد کە بەرامبەر بە لەشکرکێشی ڕێژیمی تازە ڕابوەستێ؟ ئەگەر لە بەرگ و ڕواڵەتی دڵسۆزی بۆ خەڵکی کوردستانیشدا ئەم قسانە بکەن، لە ڕاستیدا قسەکەیان لە

دژایەتی لەگەڵ بەرژەوەندیی کورد و حەقانیەتی پرسی کورد دایە. خۆ کوردستان پێشوازی لە وتووێژ و چارەسەری ئاشتیخوازانە کرد. چەندین جار هەیئەتی پێکهاتوو لە کەسایەتیی سیاسی و ئایینی، چوونە تاران بۆ ئەوەی ڕێگای پێکهاتن و ئاوڕدانەوە لە داواکانی خەڵکی کوردستان بخەنە بەردەم خومەینی و کاربەدەستانی ڕێژیمی تازە. خۆ کوردستان و بە تایبەتی حیزبی دێموکرات بۆ یەکەم مەجلیسی دامەزرێنەران کە دوایە ناوی نرا خیبرەگان، هەر وەها بۆ یەکەم هەڵبژاردنی مەجلیسی شووڕای میللی (کە ئەویش دوایە ناوی نرا شووڕای ئیسلامی) و بۆ یەکەم هەڵبژاردنی سەرکۆماریش، نەک بە تەحریم و ڕەتکردنەوە، بەڵکوو بە داواکاری و قسە و هەڵوێستی تایبەت بە خۆی هاتە مەیدان. بەڵام لە هەموو ئەو دەرفەتانەدا دەستی ڕەد بە پەیام و هەڵوێستی ئاشتیخوازانە و دێموکراتیکی ئەو خەڵکەوە، نرا.

حاشا لەوە ناکرێ ئەو شەڕەی بە تووش کوردەوە بوو، زیانی گیانی وماڵیی یەکجار قورسی لە خەڵکی کوردستان دا و، شوێنەواری سیاسی و ئەمنیەتیی درێژخایەنی دانا. بەڵام هەموو کات کە ئاوڕ لەو شەڕە دەدەینەوە، ستەم لە مێژووی خۆمان دەکەین و دەبێتە بێویژدانی ئەگەر دوو ڕاستی لە بیر بەرینەوە:

١ـ ئەو شەڕە لایەنی کوردی نەیسەپاند، بەڵکوو خومەینی و بەڕێوەبەرانی دیکەی ڕێژیمی تازە کە کەمترین بڕوایان بە دابینکردنی مافی نەتەوەیی هیچ نەتەوەیەکی بندەستی ئێران نەبوو، سەپاندیان. هەروا کە میراتگرەکانیشیان هەتا ئێستاش لەم بارەیەوە ئاڵوگۆڕێکیان تێدا پێک نەهاتووە.

٢ـ ئەگەر خەڵکی کوردستان و هێزە سیاسییەکانی بەرەنگاری ڕێژیمی تازە نەببانەوە، جگە لەوەی بە هیچ کام لە مافەکانیان نەدەگەیشتن، لە باشترین حاڵەتدا، چارەنووسیان وەک نەتەوە بندەستەکانی دیکەی ئێران

و وەک هێزە سیاسییەکانی دیکەی ئێران دەبوو. ئەو کات ئەو ڕێژیمە بێ دەردەسەر، دەهات و هەوڵی سڕینەوەی شوناس و تواندنەوەی زمان و گۆڕینی دیمۆگرافیی شار و ناوچەکانی کوردستانی دەدا. بەڵام بوونی خۆڕاگری و بەرگری لە کوردستان و ڕاوەستان بەرامبەر شەڕی داسەپاو، لەگەڵ هەموو زیانە گیانی و مادییەکانی، خەڵکی کوردستانی فێری بەرگریکردن لە شوناسی خۆیان، خۆبەڕێوەبردن و بە ئازادی ژیان کرد.

کوردستان، لەگەڵ ئەوەی هێزە سیاسییەکانی ئەزموونێکی زۆریان لە وڵات بەڕێوەبردن و دەسەڵاتدارێتیدا نەبوو، گەمارۆی ئابووریی لەسەر بوو، تەنانەت ناوچە ئازادەکانی گەمارۆی زانستی و فەرهەنگییشیان لەسەر بوو و بەردەوام ئامانجی لەشکرکێشییەکان بوون، ببووە دوورگەیەکی ئازاد لە هەموو ئێراندا. لە ڕووی بەشداریی خەڵک لە خۆ بەڕێوەبردن، لە ڕووی چالاکیی هێزە سیاسییەکان، لە ڕووی ئازادیی بیروڕا دەربڕین، لە ڕووی خوێندن بە زمانی نەتەوەیی خەڵکەکە، لە ڕووی ڕێزگرتن لە مافەکانی ژنان، تەنانەت لە ڕووی ڕیفۆرم لە دابەشکردنەوەی زەویوزار، لە ڕووی هەڵوەشاندنەوەی هێندێک نەریتی دواکەوتووانەی وەک ژن بە ژنە و گەورە بە بچووک و بەمنداڵی مارەکردن، ئەزموونێکی شایانی بەرگریی تێپەر کرد.

شەڕێک کە کۆماری ئیسلامی بەسەر هێزە سیاسییەکانی کوردستانیدا سەپاند، شەڕێکی هەمە لایەنە و نابەرامبەر بوو. ئەم شەڕە ساڵانێکی کەم بە شێوەی جەبهەیی درێژەی کێشا، چونکە هەم توانای بەرگریی هێزی پێشمەرگە و خەڵکی کوردستان بۆ شەڕی جەبهەیی، نەگونجاو و بەرتەسک بوو، هەم لە شەڕی جەبهەییدا، خەڵکی شار و گوندەکان زیانی زۆریان پێ دەگەیشت؛ بە تایبەتی کە ڕێژیم دەستی لە بەکارهێنانی چەکی وێرانکەر و کوشتاری خەڵک نەدەپاراست. هەر بۆیە ئەو شەڕە بە شێوەی پارتیزانی چەندین ساڵی دیکە، واتە تا نیوەڕاستەکانی

دەیەی ٩٠ی زایینی (دەیەی٧٠ی هەتاوی) درێژەی کێشا. بە تەعبیرێک ئەم شەڕە هەتا ئێستاش هەر درێژەی هەیە، چونکە هیچ ڕێککەوتنێک لە بەینی دوو لایەنی شەڕەکە نەهاتووەتە ئاراوە. بەڵام گۆڕان لە جۆری بەرگری و چالاکی و تێکۆشانی هێزە سیاسیەکاندا، ڕووی داوە.

ئەزموونی ٤ دەیە خەباتی خەڵکی کوردستان و هێزە سیاسییەکانی، سەلماندوویە کە ئەم ڕێژیمە نە دەیەوێ و نە لە ماهییەتی دایە، سیاسەتی خۆی لە ئاست پرسی نەتەوەیی بە گشتی و پرسی کورد بە تایبەت بگۆڕێ. کۆماری ئیسلامیی ئێران قۆناغی جۆراوجۆری بەڕێ کردووە، سەرکۆمار و مەجلیسی لە قۆڵی جیاجیا هێناونە سەر کار، لە دنیا و ناوچەشدا زۆر گۆڕان لە سوودی چارەنووسی نەتەوە بندەستەکان و یەک لەوان کورد، پێک هاتووە، بەڵام ئەوەی گۆڕانی تێدا پێک نەهاتووە، نیەتی ئەو ڕێژیمە لە پێوەندی لەگەڵ داوا و چاوەڕوانیی کورد و نەتەوە بندەستەکانی دیکەی ئێراندا بووە. تەنانەت شتێک کە دەستووری وڵاتەکەی ڕێگای پێ دەدا (مافی خوێندنی نەتەوەکانی ئێران بە زمانی خۆیان)، دوای چل ساڵ لەتەمەنی ئەو ڕێژیمە، هێشتا کەمترین ئاوڕی لێ نەدراوەتەوە. کاتێکیش هێزێکی سیاسیی وەک حیزبی دێموکرات، هەوڵی داوە ڕێگای ئاشتیخوازانە و دیالۆگ بۆ داواکردنی مافەکانی خەڵکی کوردستان تاقی بکاتەوە، بە تێرۆر (وەک تێرۆری د.قاسملوو و هاوڕێیانی لە سەر مێزی وتووێژ) یا بە بۆمبدانانەوە و مووشەکباران (وەک تەقینەوەی تێرۆریستیی شەوی یەلدای ١٣٩٥ و ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧) پێشوازی لێ کردووە.

ئەوە کە ئەو ڕێژیمە تەنانەت هیچ بەدەنگەوەچوونێکی بۆ ئەو ڕێکخراو و کەسایەتییانەش نەبووە کە لە چوارچێوەی یاساکانی ئەو ڕێژیمەدا، لانیکەمی مافەکانی خەڵکی کوردستان داوا دەکەن و بە سەرکوت و دژایەتیکردن وڵامی هەموو هەوڵێکی مافخوازانەی

مەدەنییش دەداتەوە، سەلمێنەری ئەو ڕاستییەیە کە داواکردنی مافی نەتەوەی کورد و پێ لەسەرداگرتنی و خەبات لە پێناویدا، لە لایەن هەر هێز و لایەنێکی سیاسییەوە و، بە هەر ڕێگا و شێوەیەک بێ، لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە سەرکوت دەکرێ. «شەڕخوازبوون»ی حیزبی دێموکرات شتێک نەبووە جگە لەوەی دەستی لە داواکردنی مافەکانی نەتەوەکەی و خەبات لە پێناویاندا هەڵنەگرتووە و ئەوەندەی بۆی کراوە بە هێزی پێشمەرگەی خۆی بەرەنگاری هێرش و پەلاماری هێزە سەرکوتکەرەکانی ئەو ڕێژیمە بووەتەوە.

پێکەوەژیانی بەرگریخوازی و ئاشتیخوازیی سیاسەت و خەباتی حیزبی دێموکرات دەکرێ لەم چەند ڕستەیەدا فۆڕمووڵە و کورت بکرێتەوە: لە ڕێگای دیالۆگ و هێمنانە و ئاشتیخوازانەوە، داواکانی خەڵکی کوردستانی بەرەوڕووی دەسەڵاتی ناوەندی کردووەتەوە و شێوازە هێمنانەکانی تاقی کردوونەوە، بەڵام کە بەم ڕێگایانەدا گوێی لێ نەگیراوە و بەرەوڕووی شەڕ و سەرکوت بووەتەوە، لە جیاتی خۆبەدەستەوەدان و مەیدان چۆلکردن، سەنگەری بەرگری و بەرەنگاری هەڵبژاردووە بێ ئەوەی بە یەکجاری دەرگا لە سەر هەوڵ و ئیرادەی جیدی بۆ چارەسەری ئاشتیخوازانە دابخا. ناودێرکردنی ئەم جۆرە بەرگرییە بە «شەڕخوازی»، واتایەکی نیە جگە لە چاوەڕوانیی خۆبەدەستەوەدان و قبووڵی پشتکردن لە خەبات و تێکۆشان لەژێر ناوی «ئاشتیخوازی»دا.

***

(بەشی سێهەم)

پێنجەم دووانەی تەبا و ناتەبا،

کوردستانیبوون و ڕۆژهەڵاتیبوون

لە دوو بەشی پێشوودا، کۆمەڵێک لە دووانە تەبا و ناتەباکانی مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دێموکراتم باس کرد کە بریتی بوون لە: ١- سەربەخۆییخوازی و دیموکراسیخوازی، ٢- سەرانسەری بوون و ناوچەیی بوون، ٣- چەپ بوون و نەتەوەیی بوون، ٤-شەڕخواز بوون یا ئاشتیخواز بوون. لەم بەشەشدا یەکێکی دیکە لە دووانە تەبا و ناتەباکانی لەم مێژوویە دەخەمە بەر سەرنج: کوردستانیبوون و ڕۆژهەڵاتیبوون.

کوردستان، نیشتمانی نەتەوەی کوردە بەڵام بە سەر چەند وڵاتی ناوچەدا دابەش کراوە. لە لایەکی دیکەوە کوردی هەر

پارچەیەک لەو کوردستانە دابەشکراوە، لە گەڵ ئەوەی بەشێکە لە نەتەوەیەک کە لە پارچەکانی دیکە و لەچوارچیوەی جۆغرافیای سیاسیی دیکەدا دەژین، ناچار بووە لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە خۆی و خاکەکەی پێوە لکێنراون، خەبات بۆ مافەکانی بکا.
هەر دووی ئەم ڕاستییانە هەم لە ڕابردوو و هەم لە ئێستادا، کاریگەریی لە سەر تێکۆشان و سیاسەتی لایەنە سیاسییەکانی کورد لە بەشێکی دیکە هەبووە. چ وەک تاکێکی کورد و وەک بەشێک لە نەتەوەی کورد و چ وەک هێزی سیاسی نەمانتوانیوە و ناتوانین ئەم ڕاستیە لە بیر خۆمان بەرینەوە کە سەرەرای ئەو سنوورە زۆرەملی و دەسکردانەش کە لە نێوان پارچەکانی کوردستان کێشراون، ئێمە هەر یەک نەتەوەین و ئەو دیوی سنوورەکانیش، هەر نیشتمانی نەتەوەی کوردن. ئەو چارەنووسەش کە بەسەرماندا سەپاوە، ناسروشتی و نەخوازراوە. سرووشتییە کە نەتوانین لە ئاست ئەو مەینەت و کارەساتانەی لە پارچەیەکی دیکە بە سەر بەشێک لەو نەتەوەیە دێن بێلایەن و بێتەفاوەت بین، هەر بەم جۆرەش سرووشتییە کە نەتوانین لە ئاست سەرکەوتن و پێشکەوتنی جێگە و پێگەی سیاسییان لەچوارچێوەی وڵاتی پێوەلکێنراویشیاندا، خۆشحاڵ نەبین. گومان لەوەشدا نیە کە ئارەزووی هەر ناسیۆنالیستێکی کوردە، کە ڕۆژێک هەموو بەشەکانی کوردستان یەک بگرنەوە و نەتەوەی کورد لەسەر خاکی نیشتمانێکی یەکگرتوو، سەربەخۆ بێ و خاوەنی کیانی نەتەوەیی خۆی بێت. بەڵام ئەم ڕاستییەش نکۆڵی هەڵنەگرێ کە لە نێوان ئارەزوو و واقیع، مەودایەکی زۆر هەیە. سیاسەتیش لە گۆڕەپانێکی واقیعیدا شانسی سەرکەوتنی هەیە. مەبەست لەم قسەیەش ئەوەیە کە ئەم دابەشکرانە لەمێژینەیە (نزیکترین دابەشکردنەوەی کوردستان بۆ ١٠٠ ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە) وای کردوە پرسی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستان،

لە زۆر ڕووەوە خسلەتێکی پارچەیی بە خۆیەوە بگرێ و ببەسترێتەوە بە هەلومەرجی سیاسیی ئەو وڵاتەی پێیەوە لکێنراوە. لە خۆڕا نیە هێزە سیاسییە کوردەکان لە هەر پارچەیەک، ڕووی خەباتەکەیان لە ڕێژیمی ئەو وڵاتەیە و، ئەو داوا و مافانەش کە خەباتیان بۆ دەکەن، پێوەندییان بەو بەشە لە کورد و کوردستانەوە هەیە کە کەوتوونە ئەو وڵاتە.

لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا قۆناغ و بڕگەی جۆراوجۆر هەن. لە هیندێک قۆناغدا، بە تایبەتی کە بزووتنەوەی کورد لە بەشێکی دیکە لە گەشانەوە و پێشکەوتن و سەرکەوتن دایە و بە پێچەوانەشەوە، بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵات لاواز و ناکارایە، مەیلی گرنگیدان بە پرسی کورد لە بەشەکانی دیکە و خۆتەرخانکردن بۆ پشتیوانی لەوان تەنانەت تا ڕادەی بوون بە پاشکۆی ئەوان و، پشتگوێخستنی پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات و ئەرکی خەباتکارانە لەو بەشە، هەلی بۆ هەڵ کەوتووە تا لەژێر ناوی نەتەوەیی و کوردستانیبووندا، ئاراستەی سیاسیی حیزب بگۆڕێ. لە ڕابردووی کۆندا دەکرێ سەردەمی شۆڕشی ئەیلوول و خۆ تەرخانکردنی شەهید عەبدوڵڵای ئیسحاقی و هاوڕێیانی بۆ خزمەتی ئەو شۆڕشە و دژایەتیی لەگەڵ تێکۆشان و چالاکیی هاوڕێیانی حیزبیی خۆی لە نێوخۆی ڕۆژهەلاتی کوردستان، لە پێناوی ویست و بەرژەوەندیی شۆڕش لە بەشێکی دیکە، بە نموونە بێنینەوە.

لەم دوو_سێ دەیەی دواییشدا، پێکهاتنی گۆڕانی سیاسی لە باشووری کوردستان لە دوای ڕاپەڕین و بوونی کورد بە ئەکتەر و فاکتەرێکی سیاسی لە هاوکێشەکانی ناوچەدا، هەر وەها ئاڵوگۆڕە سیاسییەکان و زەقبوونەوەی پرسی کورد لە باکوور و ڕۆژاوای کوردستان، هەر وا کە لە نێوخۆی ڕۆژهەلات کاریگەرییان هەبووە لە ڕاکێشانی سەرنجی خەڵک بۆ لای خۆیان، لە نێو حیزبی دیموکراتیشدا، کەسانێکیان لە ئاستی جۆراوجۆردا، بە خۆیانەوە سەرقاڵ کردووە. بە هاسانی دەتوانین بڵێین

بەشێکی بەرچاو لە کادر و ئەندامانی حیزب ئەوەندەی بەدواداچوونی دەنگ و باس و کێشە و ڕووداوە سیاسییەکانی بەشەکانی دیکەی کوردستان دەکەن و، ئەوەندەی لەنێوکەشوهەوای پرسی کورد لە بەشەکانی دیکە دان؛ یەک لە دەی ئەو ڕادەیە بەرامبەر بە ئاڵوگۆڕەکانی نیوخۆی ڕۆژهەڵات و ئێران هەستیار نین. کە دیارە ئەم وەزعە لەنێو ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکەی ڕۆژهەلاتیشدا کەم و زۆر بەدەی دەکرێ.

لە چوارچێوەی ئەم باسەدا، دەبێ ئەمەش زیاد بکرێ ئەگەر جاران حیزبی دیموکرات و هێزە سیاسییەکانی دیکەش کە بە گوێرەی بەرنامەی سیاسی و لە کردەوەدا، «ڕۆژهەلاتی» بوون، بەڵام لە هێندێک برگەدا، لەژێر کاریگەریی شەپۆل و تین و تاوی سیاسیدا، زیاد لە ڕادەی پێویست دەبوونە «کوردستانی»، ئێستا هێزی سیاسیی وەک «پژاک» لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان تێکۆشانی هەیە کە لقێکە لە بزووتنەوەیەکی سیاسیی پارچەیەکی دیکە (پ ک ک). بەم جۆرە ئەگەر جاران، پێکهێنانی هاوسەنگی لەنێوان دوو مەیلی ڕۆژهەڵاتیبوون و کوردستانیبوون، مەسەلەی نیوخۆیی حیزبی دێموکرات یا هەر هێزێکی سیاسیی دیکەی ڕۆژهەڵات بوو، ئێستا مەسەلەکە هەر تەنیا مەسەلەی نێوخۆیی حیزبێک نیە و پێویستە لە ئاستی بزووتنەوەی سیاسی و نەتەوەیی ڕۆژهەڵاتیشدا ببینرێ و چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوە. چونکە هیزێک یا چەند هێزێکی سیاسی کە ئەولەوییەتیان ڕۆژهەڵاتی کوردستان بێ، هەر کات بەرەوڕووی هەڵبژاردنی بەرژەوەندێک یا ساخبوونەوە لە سەر دووڕیانێک بوون، بەم هۆیەوە کە ئەولەوییەتیان ڕۆژهەڵاتە و، ئاسۆ و ڕێچکەی ڕۆیشتنیان دیارە، ساخبوونە و ڕێککەوتنیان لەسەر بڕیار، نابێتە گرێکوێرە. بەڵام کە خۆ گونجاندن و لەبەرچاوگرتنی ویست و بەرژەوەندیی هێزێکی سیاسی لە بەشێکی دیکەی کوردستان هاتە ئاراوە و، ئەم دوو بەرژەوەندە تێک گیران، ئەو کات کێشەخوڵقێن دەبێ.

ئەزموونی ٧٥ساڵەی حیزبی دێموکرات لە پێکهێنانی هاوسەنگی لە بایەخدان بە هەر دوو ڕاستییە حاشاڵینەکراوە کە _کە لە دەسپێکی ئەم بەشەی ئەو زنجیرە وتارەدا ئاماژەی پێ کراوە_، هەر وەها لە پێکەوە حاواندنەوەی هەر دوو مەیلی «کوردستانیبوون» و «ڕۆژهەلاتیبوون»دا، دەرسی بەنرخی تێدان کە لە مەیدانی کردەوەدا، دروستی و هەر لەو کاتەشدا کاریگەر بوونی خۆیان سەلماندووە. پوختەی ئەو ئەزموونە پێمان دەڵێ:

ئێمە وەک نەتەوەی کورد بە گشتی، لەگەڵ یەک ڕێژیم و یەک وڵات تەرەف نین، بەڵکوو لەگەڵ کۆمەڵێک ڕێژیم و وڵات تەرەفین. ڕاستە ڕێژیمەکانی هەموو ئەو وڵاتانەی کوردستانیان بە سەر خۆیاندا دابەش کردووە، حەز بە ڕزگاری و سەرکەوتنی کورد لە هیچ کام لە بەشەکان ناکەن بەڵام لە پلەی یەکەمدا، ئەوان دژی ڕزگاریی کورد لە وڵاتەکەی خۆیانن. کوردی هەر پارچەیەکیش ڕاستە حەز بە ڕزگاری و سەرکەوتنی کورد لە هەموو پارچەکان دەکا، بەڵام خەبات بۆ ڕزگاریی کوردی پارچەیەکی دیکە بە ئەرکی کوردی ئەو پارچەیە دەزانێ و، خەبات بۆ ڕزگاریی خۆیشی بە ئەرکی خۆی. مادام خەبات بۆ ڕزگاریی کوردی هەر پارچەیەک لە ئەستۆی خودی خەڵکی ئەو بەشەیە، بڕیاردان لە سەر چۆنیەتیی چارەسەری ئەو پرسەش لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسیی ئەو وڵاتە، هەر لە سەڵاحییەتی نوێنەرانی خەڵکی ئەو پارچەیە و هێزە سیاسییەکانی ئەو پارچە دایە.

ئێستا پرسیار ئەوەیە ئەگەر وایە، هێزە سیاسییەکان و بزووتنەوەی کورد لە هەر بەشێک، ئەرکیان بەرامبەر بە پرسی کورد لە بەشەکانی دیکە چ دەبێ؟ وڵامی حیزبی دێموکرات بەم پرسیارە بە شایەدیی سیاسەت و هەڵوێستەکانی لەسەردەمی کۆماری کوردستان و هەروەها بە شایەدی هەڵوێستەکانی بەرامبەربە بزووتنەوەی کورد

لە باشوور، باکوور و ڕۆژاوا لە درێژایی نیوسەدەی ڕابـردوودا، ئـەوە بـووە: دۆستایەتی، پشتیوانی و هاوکاری لەگەڵ یەکتر بەبێ دەستێوەردان لە کاروباری بزووتنەوەی کورد لە بەشەکانی دیکە. هەر کاتێکیش بزووتنەوەی کورد لە بەشێکی کوردستان، پێویستی بە پێوەندیی سیاسی لەگەڵ ڕێژیم و وڵاتانی دیکەی ئەم ناوچەیە هەبوو، نابێ لە سەر حیسێبی کوردی ئەو وڵاتە و بە زیانی ئەوان بێت.

ڕاستییەکی دیکەش کە واقیعیبوون و دروستیی ئەم سیاسەتەی حیزبی دێموکرات دەسەلمێنێ ئەوەیە هەتا ئێستا هیچ هێزێکی سیاسیی هیچ بەشێکی کوردستان نەهاتووە لەگەڵ ڕێژیمی ئێران خەبات بکا بۆ دابینبوونی مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. لانیکەم بەو بیانوویە کە جارێ ئەولەوییەت بە خەبات لە بەشێکی دیکەی کوردستانە و، دوژمـنی کـورد لـە بەشێکی دیـکـەی کوردستانیان، لـە ڕێژیمی زەوتکەری مافەکانی کورد لە ئێران بە سەرەکیتر زانیوە، خەبات بە دژی ئەو ڕێژیمەیان پشتگوێ خستووە. بەم جۆرە وزەی ئینسانی و پاڵپشتیی ماڵی و هاوکاریی جۆراوجۆری کوردی ڕۆژهەڵاتیان لە ژێر ناوی کوردستانیبووندا بۆ لای خۆیان ڕاکێشاوە بەڵام بە کردەوە بۆ جێبەجێکردنی ئامانج و پلانی سیاسیی خۆیان لە بەشێکی دیکە، نەک بۆ خەبات لە پێناوی مافەکانی کوردی ڕۆژهەڵات، بە کاریان هێناوە.

❊❊❊

(بەشی چوارەم)

شەشەم دووانەی تەبا و ناتەبا،

نەریتخواز (سوننەتی) بوون، یا مودێڕن (نوێخواز)بوون

با لە پێناسەیەکی ساکار، کورت و گشتیی دوو چەمکی نەریتخواز و مودێڕنەوە، بچمە نێو ئەو باسەوە. «نەریتخواز»، ملکەچ و گوێڕایەڵی ئەو نەریت و باوەڕانەیە کە لە نەسلەکانی پێشترەوە بۆی ماوەتەوە. بەڵام «مودێڕن» (نوێخواز) لە ڕوانین و بیرکردنەوە و ژیان و تێکۆشاندا پشت بە زانست دەبەستێ.

هەر لە جێدا حیزب، دیاردەی کۆمەڵگەیەکی مودێڕنە و هاتنی بۆ نێو ژیانی سیاسیی ئێمەی کورد لە کاتی خۆیدا جۆرێک بووە

لە نوێخوازی. ئەگەر سەرنج بدەینە ئەو ڕاستییە کە لە ڕووی ناو و نێوەڕۆکیشەوە، حیزبی دێموکرات بۆ سەردەمی خۆی لە کوردستان، نوێ بوو، پتر لە گرنگیی هاتنی ئەم دیاردە مودێڕنە بۆ نێو خەباتی سیاسیی کورد تێدەگەین. پێکهێنان و ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستانیش لە لایەن ئەم حیزبەوە هەنگاوێکی نوێخوازانە بوو. چونکە سیستەمی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری لە ڕوانگەی پشتبەستنی بە ئیرادەی خەڵکەوە، لە چاو سیستەمی پاشایەتی، ئەویش پاشایەتی لە وڵاتێکی وەکوو ئێراندا، پێشکەوتووتر بوو. ئەو هەنگاوانەش کە کۆمار لە چوارچێوەی جێبەجێکردن و وەدیهێنانی مافە ڕەواکان و ویستە لەمێژینەکانی خەڵکی کوردستاندا هەڵی گرتن، هەنگاوی مودێڕن بوون.

لە ئەدەبیاتی حیزبدا، بە تایبەتی لە دەیەکانی پێشوو، بەردەوام حیزبی دێموکرات وەکوو حیزبێکی مودێڕن ناوی براوە. بەڵام ئەگەر بمانەوێ لە دەرەوەی دەمارگرژی و بەدوور لە بەخۆدا هەڵگوتن و دروشمدان، مودێڕنبوونی ئەو حیزبە هەڵ بسەنگێنین، دەبێ نوێخوازیی حیزب لە بوار و بەستێنی جیاواز، هەر وەها لە سەردەم و قۆناغی جیاوازدا، بخەینە بەر تیشکی بەدواداچوون و هەڵسەنگاندن. بۆ وێنە نوێخوازی لە بەرنامە و پێڕەوی حیزب، نوێخوازی لە سیاسەتکردن و هەروەها نوێخوازی لە بەڕێوەبەری و ئۆرگانیزمی حیزبدا و، لە درێژە و ئاکامی هەر هەمووی ئەمانەشدا، نوێخوازی لە بەرهەمهێنانی کولتوورێکی مودێڕندا کە تەنانەت لە ڕوانین و بیرکردنەوە و هەڵسوکەوتی تاکەکانی حیزبیشدا ڕەنگی دابێتەوە. سرووشتیشە کە پێوەری ئێمە بۆ ئەم نوێخوازییانەی حیزبی دێموکرات لە کۆمەڵگەیەکی ڕۆژهەڵاتی و هەتا ڕادەیەکی زۆر نەریتیدا، دەبێ ڕێژەیی بێ. واتە مودێڕنبوونی پرۆژەیەک، بەرنامەیەک، دروشمێک یا سیاسەتێک بە گوێرەی ئاستی پێشکەوتوویی و مودێڕنبوونی ئەو کۆمەڵ و

ژینگە کۆمەڵایەتییەی بەردەنگی ئەو شتانەن، بەراورد دەکرێ.

ئەوەندەی دەگەڕێتەوە سەر بەرنامەی حیزب، لە کۆنفرانسی سێهەم و لە کۆنگرەی سێهەمەوەیە کە حیزب دەبێتە خاوەنی بەرنامەیەکی ڕێکوپێکی مودێڕن. هەم شیکردنەوە و ڕوانینی حیزب بۆ ئاڵوگۆڕەکانی جیهان و ناوچە و ئێران و کوردستان، لەژێر ڕووناکیی ڕوانگەیەکی پێشکەوتووانە و عەقڵانیدا گەڵاڵە کراون، هەم بەرنامە و پرۆگرامی حیزب، چ لە ڕووی داڕشتن و فۆرمووڵە کردنەوە، چ لە ڕووی گونجاندنی کۆمەڵێک چەمک و بنەما و ماف، بە شێوەیەکی نوێ دەنووسرێن. ئەسڵی «حیزب پێڕەوی لە تیۆریی پەرەئەستاندنی کۆمەڵ دەکا» دێتە نێو پێڕەوی نێوخۆی حیزب کە لەو سەردەمدا، هەنگاوێکی گرنگ بووە بۆ ڕاهێنانی ڕێبەری و کادرەکانی حیزب بە نامۆیی نەکردن لە لێکدانەوە و ڕوانینی زانستییانەی ئاڵوگۆڕ و ڕووداوەکان.

ئەدەبیاتی حیزبیش، کە سەرچاوە سەرەکییەکانی لە لایەک نێوەرۆکی ئەو بەرنامەیە و لە لایەکی دیکە باوەڕ و بۆچوونەکانی ڕێبەرانی ئەو کاتی حیزب بووە، نوێبوونەوە و ئاوێتەبوون لەگەڵ فکرە پێشکەوتووەکانی ئەو سەردەمی پێوە دیارە. بەیاننامەکانی کۆمیتەی ناوەندی، ئەو پەیامانەی بە ناوی کۆنگرەوە ناردراون، وتارەکانی ڕۆژنامەی «کوردستان»، شایەدی بۆ ئەم نوێبوونەوەیە دەدەن. هەڵبەت مانەوە و ژیانی بەشێک لە ڕێبەرانی ئەو کاتی حیزب لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و تێکەڵاویی ژمارەیەکیان لەگەڵ بیروباوەڕی مارکسیستی و چەپ، کاریگەری هەبووە لە سەر ئەدەبیاتی حیزب.

ئەم ڕەوتە (نوێخوازی و نوێبوونەوەی بەرنامە و ئەدەبیاتی حیزب) هەتا هاتووە، بە نیسبەت ڕابردوو بۆ پێشەوە چووە. هۆیەکەشی ئەوەیە دنیا و ناوچەکە و ئێران و کوردستان، لە ڕووی کولتوور و فکر و ژیانەوە بەرەو پێشەوە چوون و، سروشتی بووە کە حیزب

دەبوایە بە گوێرەی سەردەم، بەرنامە و ئەدەبیاتی خۆی نۆژەن بکاتەوە. بۆ وێنە پرسی یەکسانیی ژن و پیاو، مەحکوومکردنی هەر چەشنە چەوسانەوە و هەڵاواردنێکی نەژادی، چینایەتی، نەتەوەیی و ڕەگەزی (جنسی)، گرنگیدان بە ژینگە، ڕێزگرتن لە پلۆرالیزمی فکری و سیاسی لە نێو کۆمەڵ، باوەڕ و پابەندی بە جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ و کۆمەڵێک چەمکی نوێی سەردەم تا هاتووە زیاتر لە بەرنامە و ئەدەبیاتی حیزبدا ڕەنگیان داوەتەوە. ئەمەش هەست پێدەکرێ کە ئەم مودێرنبوونەی حیزب بە هیچ جۆر بە مانای پشتتێکردن و دژایەتی لەگەڵ سەرجەم نەریتەکانی کۆمەڵ نەبووە.

هەتا ئەو کاتەی حیزب بریتی بووە لە ڕێبەری و کۆمەڵێک کادر و پێشمەرگەی دوورکەوتوو لە وڵات و، بە شێوەیەکی ڕۆژانە و لە بواری جۆراوجۆردا لەگەڵ خەڵک تێکەڵاو نەبووە، پابەندی بە نوێخوازی و جێبەجێکردنی کار و ئەرکی حیزبی بە بیروباوەڕی نوێوە، ئەوەندە زەحمەت نەبووە. بەڵام بە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و دەستپێکردنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەرکی حیزب لە ڕاییکردنی ڕۆڵی نوێخوازانە و پێشڕەوانەی خۆی لە ڕەوتی سیاسەتکردن و بەڕێوەبەرییەتیی کاروباری کۆمەڵدا دژوارتر دەبێ.

کۆمەڵگە بۆخۆی مەیدانی ململانێی کولتوور و فکری کۆن و نوێیە.

لە کۆمەڵی ئەو کاتی کوردستاندا زۆر بیر و باوەڕی جۆراوجۆر لە مارکسیستی، لاییک و دێموکراتەوە تا دەگاتە مەزهەبی، بە ژمارەیەکی زۆر لایەنگرەوە هەبوون. ئەوەش بەجێی خۆی کە دین و مەزهەب و نەریتە کۆنەکانیش لە کۆمەڵگەی ئێمەدا ڕەگ و ڕیشەیەکی قووڵیان هەیە. هاوکات، لە ماوەیەکی کەمدا هەزاران تاکی کۆمەڵ لە چین و توێژی جۆراوجۆر و بە ئاستی تێگەیشتنی جیاوازەوە، ڕوویان کردە

ڕیزەکانی حیزب، بوون بە ئەندام و پێشمەرگە و کادر و کاربەدەستی حیزبی دێموکرات. حیزبی دێموکرات دەبوایە لە لایەکەوە خسڵەتی پێشڕەوبوون و پێشکەوتنخوازبوونی خۆی بەو پێکهاتە ئینسانیە جۆراوجۆرەوە بپارێزێ، لە لایەکی دیکەوە لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کێشە و پرس و ڕووداوەکاندا بە جۆرێک هەنگاو بنێ کە خەڵک لێی نەسڵەمێتەوە. خەڵک بۆ چارەسەریی کێشە و گرفتەکانی خۆیان ڕوویان دەکردە بنکە حیزبییەکان و بەرپرسان و کادرەکانی حیزب و، لەگەڵ ئەوەی لە شارەکان و گوندەکان، شۆڕاکانی هەڵبژێراوی خەڵک هەبوون بۆ ڕاگەیشتن بە کاروباری خەڵک، بەڵام حیزبیش دەبوا دەور و ڕۆڵی خۆی هەبێ لە وڵامدانەوە بە چاوەڕوانیەکانی خەڵکدا. یەکێک لە کارە باشەکان لەو بارودۆخەی ئەو کاتدا، دارشتن و پەسەندکردنی کۆمەڵە قانوونێک لە لایەن حیزبەوە لە چەند بوارێکدا ـدیارە بە هاوفکری لەگەڵ پسپۆڕانـ بوو کە بریتی بوون لە قانوونی سزادانی گشتی، گەڵاڵەی شۆڕاکان و گەڵاڵەی زەوی و زار. ئەم قانوونانە ڕێنوێنیی کادرەکان و کۆمیتەکانی حیزب و شۆڕاکان بوون بۆ چونیەتیی چارەسەریی کێشە و گرفتەکان. ئەو قانوونانەش پردێک بوون لە نێوان کولتوور و نەریتە باوەکانی نێو کۆمەڵگە و ئەو باوەڕانەی حیزبی دێموکرات کە خسڵەتی پێشکەوتووانە و پێشڕەوانەیان هەبوو. ئامۆژگاریی حیزب لەم سەردەمەدا بۆ ئۆرگان و دامەزراوە و بەرپرسان و کادرەکانی خۆی ئەوە بوو کە نە ئەوەندە خێرا بڕۆین کە خەڵک نەمانگاتێ و لە گەڵمان نەیەن، نە ئەوەندەش خۆپارێزانە و سست کە خەڵک و کۆمەڵ لە پێشمانەوە بڕوا و ئێمە بەجێ بمێنین.

بوونی حیزب وەک هێزێکی دەسەڵاتبەدەست و جێگیربوونی ڕێبەری و ئۆرگانەکان و بنکە و هێزەکانی حیزب بۆ ماوەی چەند ساڵ لە نێو شار و گوندەکانی ڕۆژهەڵات، لە سەر کولتووری کۆمەڵ

و ئاشنابوونی خەڵک بە خۆبەڕێوەبردن، ئازادیی تێکۆشانی سیاسی، بوونی حیزب و ڕێکخراوی جۆراوجۆر، قەدەغەکرانی هێندێک نەریتی دواکەوتووانە، چوونە سەری ڕێزی ژنان و ڕەچاوکرانی هێندێک لە مافەکانیان، کاریگەری هەبووە. بەڵام گومان لەوەشدا نیە کە هەم ئەوەندەی کراوە، لاوازی و کەموکووڕیی زۆری تێدا هەبوو، هەم دەکرا کاری زیاتر بکرێ، کە ئەمە پێویستی بە لێکۆڵینەوە و بەڵگە و داتای پێویست هەیە و مەبەستی ئەم وتارەش نیە.

پوختەی ئەزموونێکی دوو لایەنە:

لە گەڵ دوورکەوتنەوەی حیزب لە دەسەڵاتدارەتی و ڕاییکردنی کاروباری ڕۆژانەی خەڵک، جارێکی دیکە نوێخوازی و ململانێی کۆن و نوێ، لە نێوخۆی حیزبدا بەرجەستە بووەوە کە ئەمەش هەم بواری فکری و سیاسی گرتەوە، هەم بەڕێوەبردنی دامەزراوەکانی حیزب، هەروەها تکنیک و کەرەستەی تێکۆشان، خۆڕێکخستن و بەرنامە و پلاندانان و هتد. وێڕای هەمووی ئەمانەش دروستبوونی بەرەبەرەی کولتوورێک لەژێر کاریگەریی هەلومەرجی تایبەتیی خەبات و تێکۆشان و، پەروەردەی سیاسی و کۆمەڵایەتیی حیزبیدا. کولتوورێک کە هەم ڕووی درەوشاوە و شیاوی لێ فێربوونی هەیە، هەم لایەنی نەرێنی و شایانی ڕەخنەلێگرتنی قووڵ.

ناڕەوایە ئەگەر لە هەڵوێستەکردن لە سەر ئەم کولتوورە، دەیان و سەدان شتی جوان نەبینین. بۆ نموونە: پابەندی بە بیروباوەڕی نوێ و مودێڕن و بەرگری لێکردنیان، دژایەتیکردنی نەریتی دواکەوتووانە و باوەڕی چەوت و نادروست، پێگەیاندن و پەروەردەکردنی مرۆڤەکان بە ڕوانگەیەکی سەردەمیانە، ڕاهێنانی تاکەکان بە نیشتمانپەروەری و گەلدۆستی و ڕێزگرتن لە مرۆڤ و ئاوێتەبوونیان لەگەڵ باوەڕی

ئینسانی، سەداقەت و دڵسۆزی و فیداکاری لە پێناوی باوەڕ و بەها بەرزەکاندا، غافڵ نەبوون لەخوێندنی منداڵان و هەبوونی قوتابخانە وخوێندەوارکردنی نەخوێندەواران سەرەڕای کەمدەرەتانی و بارودۆخی نالەبار، هاوبەشیی تاکەکان و بنەماڵەکان لە شایی و شینی یەکتردا، کۆڵنەدان و بەچۆکدا نەهاتن و خۆڕاگریی تێکۆشەران سەرەڕای سەختی و تاڵیی لە ڕادەبەدەر، ڕێزدانان بۆ خەڵک و هتد.

بەڵام بوونی ئەو ڕوخسار و لایەنە جوان و ئەرێنییانە لە ژیان و تێکۆشان و کولتووری ئێمەی دێموکراتدا، بەو مانایە نیە کە ڕابردوو و ئێستای ئێمە، لاوازی و نوقسانی سەرسووڕهێنەری نەگونجاو لەگەڵ نوێخوازی و مودێڕنبوونی تێدا نیە. مودێرنبوون لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا، یانی تاک یا دامەزراوەیەک، بزانێ و بتوانێ دەست بە کاتەوە بگرێ و زۆرترین سوود لە کات و کەرەستەی مادی و مەعنەویی بەردەستی خۆی وەربگرێ. کار بە تایبەتی لە دامەزراوەی حیزبیدا بەپێی پلان و بەرنامە بەڕێوە بچێ. هێزی ئینسانیی لاو و پڕوزە لە بێکاری و بێبەرنامەیی تووشی دڵساردی و سەر لێ ئەستووربوون نەبێ و کاتەکەی بە فێربوون و پێگەیشتن و کار و تێکۆشان، پڕ بکرێتەوە. توانا و ئیستیعدادەکان بە شێوەیەکی سەرکەوتووانە پەروەردە بکرێن و لە شوێنی خۆیاندا سوودیان لێ وەربگیرێ. ئەندامان، پێشمەرگەکان و کادرەکان وەها پەروەردە بکرێن کە تکنیک و شارەزاییەکانی پێویست بۆ کار و تێکۆشانی خۆیان فێر بووبن. بۆ بەدواداچوون و خەسارناسی و چارەسەریی کێشە و ئاریشەکانی نێو ڕێکخراو و لێپرسینەوە، سیستم هەبێ.

ئۆرگانیزم و پەروەردە و کولتووری حیزبی ئەگەر کارا و مودێڕن و زیندوو و دەوڵەمەند بن، نابن بە ژینگەیەک بۆ سەرهەڵدانی ناوچەگەرایی و ململانێی دواکەوتووانەی تاکەکان و گرووپەکان لەگەڵ یەکتر و تاکپەرستی و تاقمبازی. کەسانی نەشیاو ناتوانن بە

جەوسازی و باندبازی و دروشمدانی بێبنەما مەوقعیەت بۆ خۆیان دروست بکەن. حیزب ئەگەر لە قەوارە و بەڕێوەبەری و سازماندەهی و پەروەردە و لێپرسینەوەدا، مودێڕن بێ، کەشوهەوا و بەستێنێکی پشتبەستوو بە ڕوونبیێژی، پێشبڕکێ و ململانێ لە سەر توانا و ئیدە و پڕۆژە و بەرنامەی ڕوون، دەخوڵقێنێ. پێوەری گەشەی تاکەکان و بەرپرسایەتیی وەرگرتنیان لە هەیکەلی ڕێکخراوەییدا، توانا و ئامادەیی و لێهاتووییەکانی خۆیان دەبێ نەک شتی دیکە.

هۆی ناسەرکەوتوویی حیزبی دێموکرات لە چارەسەریی ناکۆکیی نێوخۆیی و تووشبوونەوەی بە چارەنووسی لەتبوون و لێکدابڕان، دەگەڕێتەوە بۆ کۆنی و داتەپینی شێوازەکانی ڕێبەری و بەڕێوەبەری و خۆڕێکخستنەوە، هەروەها بەتاڵکرانەوەی کولتووری حیزبی لە نوێبوونەوەی ڕاستەقینە و ڕەخنە و ڕەخنە لەخۆگرتنی واقیعی و، پاشەکشە و نەمانی کارایی بەها و بنەما شۆڕشگێڕی و حیزبی و تەشکیلاتییەکان لە سۆنگەی ململانێی جەناحییەوە. لەتبوون و لێکدابڕان، ناهومێدی بوو لە چارەسەر و، ڕاکردن بوو لە کێشە و ململانێ لەگەڵ یەکتر لە چوارچێوەی حیزبێکدا، نەک چارەسەر دیتنەوە بۆ ئەو کێشە و گرفتانەی حیزبی دێموکراتیان نوقمی قەیران کردبوو. بەم پێیە، نوێبوونەوە و خۆنوێکردنەوەی سەرچاوەگرتوو لە ڕەخنە لەخۆگرتن و بەخۆدا چوونەوە و، باس و ڕاوێژی زیندوو و بە گوێرەی بەرنامە و پلان و، بەدوور لە دروشم و مەزایەدەی شەخسی، دەتوانێ باشترین چارەسەر بێ کە هەم یەکگرتوویی بۆ حیزبی دێموکرات بگەڕێنێتەوە، هەم حیزبی دێموکراتی یەکگرتوو بۆ بەجێگەیاندنی ڕەسالەتی مێژوویی خۆی لە ئێستە و داهاتوودا، ئامادە بکا.

***

(بەشی پێنجەم و کۆتایی)

حەوتەم دووانەی تەبا و ناتەبا،

شۆڕشگێڕ و ڕادیکاڵ بوون، یا ڕێفۆرمیست و مەدەنی بوون؟

ئەو پرسەی حیزبی دیموکرات خەباتی خۆی بۆ تەرخان کردوە و ئەو ئامانج و داوایانەی ئەو حیزبە لە درێژایی مێژووی خۆیدا هەڵگریان بووە، ئەگەر سیستەمێکی دەسەڵاتدارەتیی دیموکراتیک و پابەند بە ئازادیی تێکۆشانی سیاسی لە ئێران لەسەر کار بوایە، پێویست نەدەبوو حیزب دروشمی ڕووخانی ڕێژیمەکانی ئێرانی بۆ هەڵبگرێ و بەشێوازگەلی شۆڕشگێڕانە بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی خەبات بکا. چونکە هەم حیزبەکە مافی ئازادیی تێکۆشانی سیاسیی لە نێو ئێرانیدا دەبوو، هەم خەڵکی کوردستان وەک پێکهاتەیەکی نەتەوەیی جیاوازی ئێران، دەیانتوانی لە لایەکەوە نوێنەرانی ڕاستەقینەی خۆیان بنێرنە پارڵمانی

ئێران و، لە لایەکی دیکە لە ڕێگا و شێوازە قانوونی و هێمنانەکانی دیکەی خەبات بۆ وەدیهێنانی داخوازەکانی خۆیان، کەلک وەربگرن.

بەڵام هەر دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامی، لە ڕووی چییەتی و نێوەرۆکەوە، بەتەواوی لەگەڵ داوای مافە نەتەوەییەکانی کورد نامۆ و دژ بوون. جگە لەوەی بچووکترین بە دەنگەوەهاتنیان بەرامبەر داوای مافە نەتەوەییەکانی کورد نەبووە، بە لەشکرکێشی بۆ سەر کوردستان و شەڕ و سەرکوت و، ڕێگەنەدان بە تێکۆشانی سیاسی و شێوازە هێمنانەکانی خەبات، لە گەڵ ئەو حیزبە و خەڵکی کوردستان ڕووبەڕوو بوونەتەوە. ئەزموونی حیزبی دیموکرات لە دەسپێکی دوو قۆناغی گرنگ لە مێژووی خۆی و ئێراندا، شایەدی بۆ ئەم ڕاستییە دەدەن. حیزبی دیموکرات لە سەرەتای دامەزرانیدا، بە پێکهێنانی کۆماری کوردستان و کار و خزمەتەکانی ئەو کۆمارە، بە پێوەرەکانی سەردەمی خۆی نموونەیەک لە مەدەنیەت و شێوازە مەدەنی و ئاشتیخوازانەکانی بەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵ و تەعامول لە گەڵ تاران و نەتەوەی دراوسێ و لایەنەکانی دیکەی گرتەبەر. سەفەری پێشەوا قازی محەممەد لە پلەی سەرۆکی کۆماری کوردستاندا بۆ تاران، دەسپێشخەری و ئامادەیی نیشاندان بوو بۆ چارەسەری کێشە لە گەڵ تاران بە شێوەی هێمنانە و ئاشتیخوازانە. بەڵام ڕێژیمی شایەتی هەر کە خۆی گرتەوە، لەشکری بۆ کوردستان نارد و کۆماری ڕووخاند و سەرانی کۆمار و حیزبی دیموکراتی کوردستانی لە سێدارە دا و دواتریش لە سەر سەرکوتی ئەو حیزبە و تێکۆشەرانی گەلی کورد بەردەوام بوو.

بە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و هاتنە سەرکاری ڕێژیمی تازە لە ئێران، جارێکی دیکە حیزبی دیموکرات بە هێنانەگۆڕێی داواکانی خەڵکی کوردستان بە شێوەی هێمنانە، وەدەست هاتەوە. ڕێژیمی تازەش، بە هەمان شێوەی ڕێژیمی شایەتی

لە سەردەمی كۆماری كوردستاندا لەگەڵ خەڵكی كوردستان و هێزە سیاسییەكانی جووڵایەوە: بە لەشكركێشی و سەپاندنی شەڕ.

وەک لە بەشەكانی پێشوودا ئاماژەی پێكرا، پەنابردنی حیزبی دێموكرات و هێزە سیاسییەكانی دیكە و بە گشتی خەڵكی كوردستان بۆ بەرگری لە خۆیان و، بەرپەرچدانەوەی لەشكركێشی و هێرشی نیزامیی ڕێژیم بە چەک و هیزی پێشمەرگە، لە ناچاری بووە. هەڵگرتنی دروشمی ڕووخانی ئەو ڕێژیمەش لە لایەن ئەو حیزبەوە بەرهەمی ناسینی دروستی نێوەرۆكی ئەو ڕێژیمە و نەبوونی ڕێگای هێمنانەی خەبات بۆ داخوازەكان بووە. بەڵام شانبەشانی خۆڕاگریی چەكدارانە و خەباتی پێشمەرگانە، حیزبی دیموكرات تەنانەت لەو ساڵانەشدا كە بەربەرەكانیی چەكدارانە، شێوەی سەرەكیی خەباتەكەی بوو، هیچ كات دروشم و سیاسەتی كەلكوەرگرتن لە هەموو شێوەكانی خەباتی وەلا نەناوە. سروشتیە لە هەلومەرجێكدا كە خەباتی پێشمەرگانەی وەک پێشوو بۆ بەرێوە نەچووە، پتر لە پێشوو بایەخی بە شێوەكانی دیكەی خەبات و بە تایبەتی هاندان و ڕێنوێنی خەڵک بۆ سوود وەرگرتن لە دەرفەتەكانی نێوخۆ بە مەبەستی دەربڕینی داخوازەكانی خۆیان داوە.

لە سەردەمی یەككرتووبوونی حیزبی دیموكرات (دەیەی حەفتای هەتاوی)، دەتوانین یەكەم هەڵبژاردنی سەرانسەریی «شوراكانی شار و دێ» و هەروەها هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیسی شەشەم بە نموونە بێنینەوە كە حیزبی دیموكرات داوای لە خەڵک كرد لە هەڵبژاردندا بەشداری بكەن. لە دەیەی هەشتای هەتاویشدا، بانگەوازی خەڵک بۆ مانگرتنی گشتی لە ٢٢ی پووشپەر (بیرئانینی تیرۆری د.قاسملوو)، دەلیلی بڕواهەبوونی حیزب بە سوودوەرگرتن لە شێوازگەلی مەدەنیی خەبات بووە. دیارە پێشتریش و دواتریش، حیزبی دیموكرات لە هاندان و ڕێزلێگرتنی خەبات و هەوڵدانی

تێکۆشەرانی بواری فەرهەنگ بە تایبەتی ئەنجومەنە فەرهەنگییەکان، دڵسۆزانی بواری خزمەتکردنی زمانی کوردی و هتد، تەنەخی نەکردوە.
دوای لەتبوون، حیزبی دیموکراتی کوردستان، هاوشان لەگەڵ زیندووکردنەوەی حزووری پێشمەرگە لە نێو خەڵکی ڕۆژهەڵات، بە ڕاشکاوییەکی زیاترەوە سیاسەتی پشتیوانی و هاندانی خەبات و تێکۆشانی چالاکانی مەدەنی لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی گرتەبەر. لەم بارەیەوە پێوەندیی خۆی لەگەڵ کەسایەتییەکان و کۆڕ و کۆمەڵە مەدەنییەکانی نیوخۆ بەرینتر کردەوە و لە ڕاگەیەنەکانی خۆیدا، بواری بۆ ئاوڕدانەوە لە تێکۆشان و بیروڕای چالاکانی نێوخۆ ڕەخساند. خەباتی مەدەنیی خەڵکی ڕۆژهەڵات کە نێوەرۆکێکی نەتەوەیی و شوناسخوازانەی هەبووە، لە هەر بەستێن و بوارێکدا بووبێ، لە لایەن ئەم حیزبەوە پێشوازیی لێ کراوە و پشتی گیراوە. ئەوانەش وایان کردوە خەڵک و بە تایبەتی چالاکانی نێوخۆ، پتر بە تێکۆشانی خۆیان دڵگەرم بن. ساڵی ١٣٨٨، کاتێک دوو بەربژێری پۆستی سەرکۆماری لە ڕەوتی بانگەشەکانی هەڵبژاردنی سەرکۆماریدا، نیمچە ئاوڕێکیان لە پرسی نەتەوە بندەستەکانی ئێران دایەوە، حیزبی دێموکرات داوای لە خەڵکی کوردستان کرد ڕەنگدانەوەی پرس و داوای خۆیان لە بەرنامەی کاندیداکاندا بکەنە بناغەی بەشداری و دەنگدانیان. جاری واش بووە لە هەڵبژاردنەکانی مەجلیس و شووڕاکاندا، بە تایبەتی لەو شار و ناوچانەدا، کە کورد و تورک پێکەوە دەژین و ململانێیەکان، ڕەنگ و واتای نەتەوەییان هەبووە، یا لە نێوان مۆرەیەکی ڕێژیم و کەسێکی نزیک لە خەڵک ڕقبەرەقەی هەڵبژاردن هەبووە، داوای حیزبی دێموکرات ئەوە بووە کە خەڵک لەم دەرفەتانە بۆ سەلماندنی بوونی خۆیان و خستنە ڕووی داواکانیان و تێکشکاندنی پیلان و بەرنامەی دەزگا سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم، بێنە مەیدان. ئەمانە لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە، بەرجەستەبوونەوەی

وتووێژخوازی و وەبیرهێنانەوەی پەیتا پەیتای ئەو قسەیە کە پرسی کوردستان ڕێگەچارەی نیزامی نیە، نەک هەر لە دەرەوەی حیزب بەڵکوو لە نیوخۆی حیزبیشدا، پەرەی بە دروستبوونی خوێندنەوەی جیاواز لە گوتار و سیاسەتی ڕەسمی و دیاریکراوی حیزب داوە.

لەو پێوەندییەدا پێویستە کۆنگرەی حەڤدەیەم، بۆ ئەوەی ناڕوونیەکان بڕەونەوە و تێگەیشتنی وەک یەک لە سیاسەتی حیزب بێتەوە کایە، سەرلەنوێ ڕوانگە و بینینی حیزب پێناسە بکاتەوە. بەلام شاراوە نیە کە ئەم باسە هەر کاتێک و لە هەر ئاستێکدا بکرێ و بە هەر ئاکامێک بگا، دەبێ بتوانێ وەلامدەری کۆمەڵێک پرسیاری جەوهەری بێ، بۆ نموونە:

حیزبی دێموکرات لە ماوەی ٤٠ ساڵی ڕابردوودا، بێجگە لە زیانی سیاسی و وێکەوتنی زەبری ئەمنیەتی و فیزیکی، چ دەسکەوتێکی لە سیاسەتی وتووێژخوازی هەبووە؟ دیارە وتووێژخوازی ساڵی ١٣٥٨ بەو هۆیەوە کە هەم نیازپاکیی حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان و، هەم بایەخنەدانی ڕێژیمی تازە بە داواکانی خەڵکی کوردستانی سەلماند، گرنگیی سیاسیی خۆی هەبوو. بەڵام لە بیرمان بێ، کۆماری ئیسلامی ساڵەکانی ١٣٦٧-١٣٦٨ لەکاتێکدا لە شەڕ لە گەڵ عێراقدا تێک شکابوو و لە باری ئابووری و سوپاییشەوە زیانی گەورەی لێ درابوو، لە حاڵێکیشدا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران ئەو کات بە هێزێکی چەند هەزار کەسیی پێشمەرگەوە لە سەرانسەری ڕۆژهەلاتی کوردستاندا، مەیدانداریی بەرامبەر ئەو ڕێژیمە دەکرد و لە باری سیاسی و دیپلۆماسییشەوە، زۆر لە ئێستای حیزبی دیموکراتی کوردستان لە سەرتر بوو، وتووێژی نەک بۆ چارەسەری کێشەی کوردستان، بەڵکوو بۆ لەداوخستنی دوکتور قاسملوو و تیرۆرکردنی ئەو ڕێبەرە بوو. ئێستا چ شتێک گۆڕاوە کە پێمان وابێ سیاسەتی وتووێژخوازی ئاکامێکی باشتری دەبێ؟ ئایا ئێمە لە ڕابردوو بە هێزتر

بووین؟! یا گۆڕانێک لە سیاسەت و چییەتیی ئەو ڕێژیمەدا ڕووی داوە؟! تاقمێک لە ترۆپکی دەسەڵاتی ئەو ڕێژیمەدا کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان تەنانەت کوڕی خومەینی و کەسێکی وەک ڕەفسەنجانی لە نێو دەبەن؛ مەجالی وەدەنگ هاتن بە مووسەوی و کەڕووبی و خاتەمی نادەن؛ تەنانەت ئامادە نین لە سەر دەستی کەسانێکی بڕواپێکراو و تاقیکراوەی خۆیان، کەمترین مافەکان بە خەڵکی کوردستان بدەن؛ چ نیەتێکی خێریان لە وتووێژ لەگەڵ حیزبێکی کوردستانی بە پێشینیەی خەباتێکی شۆڕشگێڕانەی خوێناوییەوە هەیە؟ «بە فرض محاڵ» گریمان بەشێک لە داخوازەکانی ئەو حیزبەیان قبووڵ کرد کە وتووێژیان لەگەڵ کردووە یا وتووێژی لەگەڵ دەکەن. ئایا هیچ حیزبێکی ڕۆژهەڵات دەتوانێ بە تەنیا لەسەر داخوازەکانی خەڵکی کوردستان بڕیار بدا و لەگەڵ ڕێژیم ڕێک بکەوێ؟ ئاکامی شتێکی ئەوتۆ بێجگە لە ڕاوەستان بە رامبەر بە هێزە سیاسییەکانی دیکە و، وەستانەوە لە ڕووی خەڵکدا، چ دەبێ؟

سیاسەتی وتووێژخوازی لە هەلومەرجێکدا کە کۆماری ئیسلامی لە نێوخۆ لە لەگەڵ بێ وێنەترین تووڕەیی و بێزاریی خەڵک و، لە ئاستی نیودەوڵەتییش لە گەڵ گوشار و گەمارۆی پشتشکێن بەرەوڕووە و، هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن خەریکن خۆیان بۆ قۆستنەوەی ئەم دەرفەتە ئامادە دەکەن، جگە لە خزمەت بە مانەوەی ئەو ڕێژیمە و هەڵبڕاندنی حیزب لە هاوخەباتی لە گەڵ هێزە سیاسییەکانی دیکەی ئۆپۆزیسیۆنی کورد و ئێرانی، چ مانا و ئاکامێکی دەبێ؟

حیزبێکی سیاسی کە ئامانجەکان و بەرنامەکەی لە چوارچێوەی ڕێژیمی دەسەلاتداردا ئیمکانی جێبەجێبوونیان نیە، دوو ڕێگای زیاتر لە بەر دەم نیە. یا سیاسەت و دروشم و بەرنامەکەی خۆی دەبێ تا ئەو ڕادەیە دابەزێنێ کە لەو ڕێژیمەدا، ئەگەری جێبەجێبوونیان هەبێ، یا هەوڵی لە سەرکار لابردنی ئەو ڕێژیمە بدا. کۆماری ئیسلامی

سەلماندوویەتی کە تەنانەت ئامادەیی جێبەجێکردنی ماددەی ١٥ دەستووورەکەی خۆشی نیە؛ ماددەیەک کە ئەگەر جێبەجێش بێ، شتێکی زۆر بچووک و کەم بایەخ لەو داخوازانەیە کە نەتەوەی کورد دەیان هەزار قوربانیی بۆ داون. سروشتییە کە حیزبی دیموکرات دوای زیاتر لە ٧٠ ساڵ ئاڵاهەڵگربوونی پرسێکی گەورە و ئامانجێکی بەرز و خەبات و قوربانیدانی پڕ شانازی لە پێناویدا، ناتوانێ ببێ بەو هێزە سیاسییەی داخوازەکانی لە کۆماری ئیسلامیدا جێبەجێ ببن.

بەڵام دانەبەزینی حیزبی دیموکرات لە داخوازە بنەڕەتییەکانی و، بەندبوونی وەدیهاتنی ئەو داخوازانە بە نەمانی ئەو ڕێژیمە، بە مانای وەلانانی هەموو شێوەکانی خەبات جگە لە شێوە ڕادیکاڵەکان نیە. حیزبێک دەکرێ دروشمە سەرەکییەکەی گۆڕان و نەمانی ڕێژیمێک بێ، بەڵام پشتیوانی هەر جۆرە خەباتێکی خەڵک بێ کە تەنگ بەو ڕێژیمە هەڵ دەچنێ. داخوازەکان هەر چیەک بن: سیاسی، ئابووری، کەلتووری، سینفی و چینایەتی، ڕۆژانە و تاکتیکی، درێژخایەن و ستراتیژیکی، گرینگ ئەوەیە بکرێن بە بیانوو و هەوێنی لە مەیداندابوونی بەردەوامی خەڵک بۆخەبات بۆ مافەکانی خۆیان و بەرگرییان لە شوناسی نەتەوەیی خۆیان. شتێک کە دەبێ ئەسل بێ، سوود وەرگرتنی خەڵکە لە دەرفەتەکان، هەم بۆ بەهێزکردنی یەکگرتوویی و هاوپێوەندی لە نێوخۆ و، پەرەدان بە خەباتخوازی و شوناسخوازیی خۆیان، هەم بۆ گوشار دروستکردن بۆ سەر دەسەڵات و خوڵقاندنی هەلومەرجێک کە خۆیان باشتر بتوانن هەناسە بدەن.

سیاسەتی بانگەوازیی خەڵک بۆ لە مەیداندابوون و، بۆ ئەوەی لە هەموو دەرفەتێک بۆ سەلماندنی بوونی خۆیان و دەربڕینی ویست و داخوازەکانیان سوود وەر بگرن، سیاسەتێکی دروستە. بەڵام ئەوەی نادروستە خوێندنەوەیەکی هەڵەیە لە پێناسەی «سوود وەرگرتن

لە دەرفەتەکان». تەم ڕەواندنەوە لەسەر ئەو سیاسەتە ئەرکێکی دیکەی کونگرەی حەڤدەیەمی حیزبە. ئەو تەمە دەبێ بڕەوێتەوە کە پێشوازی و پشتیوانی لە خەباتی مەدەنی و بزووتنەوەی مەدەنی لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە هیچ جۆر بەو مانایە نیە کە حیزبی دێموکرات بۆ خۆیشی گوتار و سیاسەت و هەڵوێستەکانی تا ئاستی گوتار و سیاسەت و هەڵوێستی ڕێکخراوێکی مەدەنیی نیوخۆ _کە ناچارە لە چوارچێوەی یاسا و ڕێسا دیاریکراو و دیارینەکراوی کۆماری ئیسلامیدا تێکۆشانی هەبێ_ دادەبەزێنێ. ئەمەش دەبێ ڕوون ببێتەوە کە بەردەوامی لە سەر ئەو سیاسەتە بەو مانایە نیە کە لە هەموو هەڵبژاردنێک و لە هەر هەلومەرجێکدا، خەڵک بۆ بەشداری لە هەڵبژاردن و دەنگدان، هان بدرێن. ئەگەر لە هەڵبژاردنێکدا، خەڵک بە دەنگدان بە کاندیدایەک بە هۆی بەرنامە سیاسییەکەی، یا بە هۆکاری ئەتنیکی، دەتوانن پەیامێکی سیاسیی بگەیەنن، لە هەڵبژاردنێکی دیکەدا، بە دەنگنەدان و بایکۆتی یەکگرتووانە، دەتوانن هەڵوێست و پەیامی گەورەتر بگەیەنن. ئەمەش نابێ لە سیاسەتداڕشتنی داهاتووماندا لە بیر خۆمان بەرینەوە کە ئەزموونی هەڵبژاردنەکانی چەند دەورەی رابردوو دەری خست تەنانەت ئەو کاتەش کە خەڵک بە وشیاری وبە داواکاریی سیاسی و نەتەوەیی دیاریکراوەوە بەشداری لە هەڵبژاردندا دەکەن بۆ ئەوەی بە لانیکەمی مافەکانیان بگەن، سەرئەنجام هەر ناهومیدی و ڕەنج بە خەساریيان بۆ دەمێنێتەوە.

پوختەی ئەزموونی ڕابردوو:

حیزبێک بە ئامانج و بەرنامەی سیاسیی شۆڕشگێڕانە و بە پێشینەی خەباتی شۆڕشگێڕییەوە، ئەگەر بەرامبەر پوتانسیەلی خەباتگێڕانەی نێو هەناوی کۆمەڵ کە لە ڕووی داواکاری و شێوازەوە «مەدەنی» و هێندێکیان ڕیفۆرمخوازانەشن، بێ تەفاوەت بێ یا دژایەتیی بکا، بۆ خۆی زەرەر دەکا. بە پێچەوانەوە پێویستە بە ئاراستەی ئەو ئامانجە گەورە و گشتی و هاوبەشانەی «حیزب» و «خەڵک «یا «حیزب» و «کۆمەڵ» پێک دەبەستنەوە، کاریگەریی لە سەر ئەو جۆرە خەبات و بزووتنەوەیە هەبێ، بێ ئەوەی هیچ کام لەو دووانە (حیزبی شۆڕشگێڕ و بزووتنەوەی مەدەنی) ڕۆڵ و جێگەی خۆیان لێ بگۆڕێ یا جێگای خۆیان گەڵ یەکتر بگۆڕنەوە. ئەگەر لە بڕگەیەکی زەمانییشدا، دروشمێک یا شێوازێک لە خەباتی حیزب، جێگای پەسندی بەشێک لە بزووتنەوە مەدەنیەکە نەبوو، یا بە پێچەوانەوە داواکارییەکی بزووتنەوە مەدەنیەکە و جۆری هەوڵدان و خەباتکردن لە پێناویدا، زۆر کەمتر و بچووکتر لە چاوەڕوانیەکانی ئەو حیزبە بوو، بە ئاسایی بزانین . چونکە سروشتییە دوو ئەکتەر بە دوو مەوقعییەتی جیاوازی سیاسی و بە دوو بوار و توانای جیاوازی خەباتکردنەوە، ناتوانن بەردەوام پێ بە پێی یەک بچنە پێش. گرنگ ئەوەیە حیزب ڕۆڵی پێشڕەوانە و ڕێنشاندەرانەی خۆی بپارێزێ و هەوڵ بدا بزووتنەوە مەدەنیەکە لە ئامانجە سەرەکییەکان و ڕێڕەوە گشتیەکەدا، لانەدا.

(کۆتایی زنجیرە وتاری دووانە تەبا و ناتەباکانی مێژووی ٧٥ ساڵەی حیزبی دیموکرات، پوختەی ئەزموونەکان)

***

حیزبی دیموکرات

لە سەر دوورڕێیانی لە دەستدان و بەدەستهێنانەوەی مەزنایەتی دا

تێپەڕینی ٤٠ ساڵ بە سەرمتینگی مێژوویی ١١ی ڕەشەمەی مەهاباد و دەستپێکردنەوەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، دەرفەتێکە بۆ ئەوەی قسەیەکی جیددی لە چارەنووسی ئێستای میراتگرانی ئەم مێژوویە بکرێ.

لەم وتارەدا بە سەر گرنگیی ئەو متینگە و بە تایبەتیی گرنگیی نێوەرۆکی ڕوانگە و بۆچوونەکانی حیزبی دیموکرات کە ڕێبەری شەهید د.قاسملوو لە ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەدا پێشکەشی کردن، خێرا تێ دەپەڕم. هەر ئەوەندە دەڵێم وتارەکە بەرامبەرهەموو جۆرە بەردەنگەکانی خۆی(دەسەڵاتی تازە، گەلانی ئێران و هێزە سیاسییەکانی ئەو وڵاتە، خەڵکی کوردستان و هێزە سیاسییەکانی ئەو بەشە و خودی ئەندامانی حیزب) بە ڕاستی مێژوویی، سیاسی ، بەرپرسانە، بوێرانە، پڕاوپڕ لە نیازپاکی، دووربینی و ڕێنیشاندان بوو. دیتیشمان چونکە ڕوانین و ڕێنیشاندانەکان عەقڵانی، دروست و لە جێی خۆیاندا بوون، بە کردەوەش بوون بە نەخشەڕێگای خەباتی لەوکات بە دواوەی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە و مافخوازانەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

حاشای لێ ناکرێ تا شۆڕشی ١٣٥٧، حیزبی دیموکرات تاکە هێزی دیار و ناسراوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە خاوەنی شانازیی گەورەی وەک پێکهێنانی کۆماری کوردستان بوو و، سەرەڕای هەموو هەوراز و لێژەکانی تێکۆشانی، هەم لە مەیدانی خەباتی نهێنی، هەم لە گۆڕەپانی بەرگریی چەکدارانەدا، هەر وەها لە باشووری کوردستان و لە دەرەوەی وڵات، خاوەن کارنامە و ئیعتیبار و ئەزموونی تێکۆشانی جۆراوجۆر و سامان و هێزی ئینسانی بوو. ئەم ڕابردووە پڕ لە قوربانیدان و شانازییەشی ، شانبەشانی

هەڵگرتنی گرنگترین پرسی کوردستان کە پرسی نەتەوەیی بوو، وای لێکرد کە دەستبەجێ بە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا، ببێتەوە بە هێزی سیاسیی یەکەمی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

لەدوای هاتنە سەرکاری ڕێژیمی تازەشەوە، حاشا هەڵنەگرە کە حیزبی دیموکرات خاوەنی چ جێگە و پێگە و ڕۆڵێک بووە لە خەبات و بەربەرەکانی بە دژی کۆماری ئیسلامی و، لە شوێندانان لە سەر ڕوانین وهەڵوێستی خەڵکی کوردستان و لەمەیداندابوونیان بۆ بەرگری لە شوناس و مانەوەی خۆیان، هەر وەها لە ناساندنی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان بە دنیای دەرەوە دا.

بەڵام ئەگەر بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کوردستان لە تەواوەتی خۆی دا، بە زۆر هۆ و لە هەموان گرنگتر نابەرامبەر بوونی هێز و توانای ڕاوەستان بەرامبەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، تووشی کزی و پاشەکشە بۆ ئەو دیوی سنوورەکان بوو، هێزە سیاسییەکان و حیزبی دیموکرات کە لێرەدا مەبەستی ئەم وتارەیە، بە هۆی ناکۆکی و کێشە و ململانێی نیوخۆییش ئەوەندەی دیکە، کز و لاواز بوون و ساڵانێکە کاریگەرییان لە سەر ڕووداوەکان گەیشتووەتە لانیکەمی خۆیان. دیارە حیزبی دیموکرات، شانبەشانی درێژەکێشانی کێشە و ململانییە نێوخۆییەکان، خەبات دژی کۆماری ئیسلامی و تێکۆشان بۆ ئامانجەکانی خۆی درێژە داوە. ئەو کاتانەش کە حیزبەکە ، تووشی لێکدابران بووە، هەر کام لە لایەنە لێک جیابۆوەکانی، هەم بە جیا لە خەبات و قوربانیدان بەردەوام بوون، هەم خاوەندارەتیان لە شانازییەکان و مێژووی پڕ لەقوربانیدانی حیزبی دیموکرات کردوە. بەڵام ئەم ڕاستیانە نەبوون بە هۆی ئەوە جێگە و رۆڵی حیزبی دیموکرات لەبزووتنەوەی نەتەوایەتیی کورد و لە پانتایی سیاسیی کوردستان و ئێراندا، پتر دانەکشێ و دانەبەزێ.

١٣ساڵ بەسەر دوا لێکدابرانی نێو حیزبی دیموکڕات دا تێپەڕیوە.

هەم ئاڵوگۆرە سیاسییە چاوەڕوانکراوەکان لە ئاستی ئێراندا، هەم ئەزموونی١٣ساڵ بە جیا تیکۆشانی دوو لای دیموکرات، مایەی ئەوەیان تێدایە خۆمان بەرەوڕووی کۆمەڵێک پرسیاری جیددی بکەینەوە و لە پێناوی داهاتوودا، چاوێک بە رابردوو و ئێستای خۆمان دا بخشێنینەوە و ئەنجامێکی باشیان بە قازانجی حیزبی دیموکرات و خەڵکی کوردستان لێ وەدەست بێنین.

دەکرێ لە دەلاقەی ئەو پرسیارە سەرەکییەوە پرسیارەکانی دیکەش ڕیز بکەین: حیزبی دیموکرات چۆن دەتوانێ هەم ئەو رابردووەی خۆی بەرباد نەدا و هەم داهاتووی شایانی ئەو ڕابردووە پڕ کاریگەری و پڕ قوربانیدانەی هەبێ؟ ئایا هیچ کام لە دوو حیزبی دیموکراتی ئێستا، دەتوانن بە تەنیا مەزنایەتیی ڕابردوو بۆ خۆیان بگێڕنەوە و ببنەوە بەو حیزبە دیموکراتەی ڕۆڵی یەکەم لە ئاڵوگۆڕەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستاندا بگرێتە ئەستۆ؟ هیچ کامیان ئامادەن دەست لەو مێژووە و شانازییەکانی و ئامانجە مێژووییەکانی حیزبی دیموکرات هەڵ بگرن و مەیدانەکە بۆ بەرامبەرەکەیان چۆل بکەن و بۆ خۆیان بە شوناس و پێناسە و بەرنامەیەکی تەواو جیاوازەوە خۆ ڕێک بخەنەوە؟ ئەگەر لایەنێکیان ئەمەی کرد، ئەوی دیکە دەتوانێ بە تەنیا ببێتەوە بەو حیزبی دیموکراتەی خەڵکی کوردستان بە ئاواتی دەخوازێ؟ ئایا سەرئەنجامی لێک دوور کەوتنەوەی ڕۆژبە ڕۆژ زیاتر و، خۆبواردن لە یەکگرتنەوە و هەوڵنەدان بۆ دیتنەوەی بناغەیەکی باشتری پێکەوەبوون، شتێکی دیکەی جگە لە فەوتاندنی ڕابردوو و دۆراندنی داهاتوو، لێ دەکەوێتەوە؟ وەلامی ئەو پرسیارانە ڕوونن.

لە ١٣ساڵ تێکۆشانی بە جیادا، سەلماندمان کە هیچ کاممان نەک هەر ناتوانین بە تەنیا جێگای حیزبی دیموکراتە یەکگرتووەکە بگرینەوە، تەنانەت ناشتوانین ئەو «مدینه فاضله»یەش دروست بکەین کە پێمان

وابوو بەرامبەرەکەمان ناهێڵی لە حیزبێکی یەکگرتوو دا دروستی بکەین. ئەگەرخاڵێکی پۆزەتیڤ لەو بە جیا کارکردنەدا هەبووبێ، ڕزگاربوونی کاتیی تاکەکانی هەر لایەک لە دەمبەدمە و گرژی و تێکهەڵپێچانی لایەنی بەرامبەر - کە لە حیزبی پێش لەتبوون دا گەیشتبووە چڵە پۆپە- ، هەر وەها هەوڵدان بۆ پێکهێنانی لانیکەمی گۆڕان لە حیزبەکەی خۆمان دا بە مەبەستی وەپێشکەوتنەوەی ڕەقیبەکەمان لە راکێشانی لایەنگران و خەڵک دابووە. بۆیەش دەڵێم «ڕزگار بوونی کاتیی تاکەکان»، و « پێکهێنانی لانیکەمی گۆران»، چونکە هەر کام لەو دوو لایەنە، بەو هۆیەوە کە نەمانتوانیوە مالاوایی لە کولتوور و میتۆدەکانی پێشووی حیزبایەتی و بەڕێوەبەریتی و خەباتی نێوخۆیی بکەین، سەرلەنوێ ناچار بە بەرهەمهێنانەوەی کێشە و گرفتەکانی ڕابردووی خۆمان بووینەوە (ئەم باسە شیکردنەوەی زیاتر دەخوازێ کە لێرە دا لێی دەگەڕێم).

لە بەرامبەر ئەو دوو خاڵە پۆزەتیڤەدا، نەبوونی حیزبی دیموکراتێکی یەکگرتوو و لە ململانێ دابوونی دوو لای دیموکرات، کاریگەریی گەورەی هەبووە لە سەر پێک نەهاتنی هاوپەیمانی و هاوخەباتی لە نێوان هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەلات. هەر وەها غەیبەت و دیارنەبوونی حیزبی دیموکراتێکی یەکگرتوو و کارا بووە بە هۆی ئەوە زۆر فورسەت کە لە نێوخۆی ڕۆژهەلات و ناوچە و دنیا لەو ماوەیە دا هاتوونە پێش و دەکرا بە قازانجی پرسی کورد لە ئێران بقۆزرێنەوە، کەمترین سوودیان لێ وەربگیرێ. لە هەمووی ئەمانەش خراپتر راهاتنی ڕێژەیەکی زۆر لە ڕێبەری و کادرەکان و ئەندامانی هەر دوو لای دیموکراتە بەم دۆخەی ئێستا و هەوڵدانیانە بۆ بە ئەبەدی کردنی، بێ ئەوەی نیگەرانی لە دەستدانی هاوکاتی رابردوو و داهاتوو لە درێژەی ئەم وەزعەدا بن.

چار چیە؟

راستە کە زۆر لە تێکۆشەرانی هەر دوو لا، لە حیزبی بە جیا دا، ئاسوودەتر و بێ کێشە ترن و پتر خۆیان دەبیننەوە و مەیدانیان هەیە. ئەوەش راستە کە هێندێک سیما و دەم وچاو لە حیزبی بە جیا دا باشتردەتوانن مەیدانداری بکەن و حیزبەکەیان، بەو جۆرەی حەزیان لێیە، بەڕێوە بەرن. گومان لەوەش دانیە کە هەر یەکگرتنەوەیەکی ڕەمەکی وبە دوور لە خۆنەقدکردنەوە و بێ رەخنەگرتن و ماڵاوایی لە دەستەبەندی و ناوچەگەرێتی و، بە بێ گۆڕینی میتۆد و شێوازەکانی حیزبایەتی و بەڕێوەبەرێتی و پێکەوە بوون، ئاکامێکی سەرکەوتووی نابێ. بەڵام لەمەش دا هیچ گومانێک نیە کە هەڵپەساردن و لە بیرخۆبردنەوەی یەکگرتنەوە و بەم وەزعەی ئێستاوە ڕووبەڕووبوونەوە لە گەڵ ئاڵوگۆڕە گەورەکانی داهاتوو، حیزبی دیموکڕات بە هەر دوو بەشە لێکدابڕاوەکەیەوە، لە لێواری بەفیڕۆدانی رابردوو هەتا هەڵدێری دۆراندنی داهاتوو دەبا.

لە نێو هەر دوولای دیموکرات و لە نێو ئەو کەسانەش دا کە بە هۆی ئەم لێکدابرانە بە شێوەی تەشکیلاتی لەو دوو دیموکراتە دوور کەوتوونەوە، کەسانێکی زۆر هەن کە دەتوانن هێزی گوشار بن. هاندەر بن بۆ ئەوەی هەموانمان لە هەموو ئاستێک دا، بە چاوی رەخنەگرتن و دەرسوەرگرتن لە ململانێ و ناکۆکییەکانی رابردوو، بە دەنگ ئەو پێویستییەوە بچین. پێویستە ئەو ڕاشکاوییەمان هەبێ کە بڵێین داهاتووی مێژوویەک و پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات لە مانەوە و نەمانەوەی ئەم یا ئەو لە پۆست یا پۆستەکانی یەکەمی حیزبێک گرنگترە.

بە دڵنیایەوە ئەگەر بە قووڵی تێبگەین کە بەردەوامیی ئەو لێکدابرانە، دەتوانێ حیزبی دیموکرات لە تەواوەتیی خۆی دا بەرەو هەڵدێرٍ بەرێ، دەتوانین بەرامبەر یەکتر نەرمی بنوێنین و گرێ کوێرەکان بکەینەوە. با ئیرادە بکەین، لەم دۆخەی ئێستا بیدەنگ نەبین و توانای خۆمان وەگەڕ بخەین بۆ ئەوەی تەرح و پلان و پێشنیاری وا بخەینە ڕوو کە ئاکامەکەی حیزبێکی یەکگرتووی وەها بێ کە هەموو تێکۆشەران و هۆگرانی دیموکرات لە خۆی دا جێ بکاتەوە. با ئەو دیموکراتە پێک بێنینەوە کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چاوەڕوانیەتی.

تێبینی:

(ئەم وتارە دەربڕی بیروڕای شەخسیی خۆمە. ئەگەر ژمارەیەکی هەر چی زیاتر لە تێکۆشەران و ئەندامان و هۆگرانی هەر دوو لای دیموکراتیش بە ڕوانگە و قسەی دڵی خۆیانی بزانن، مایەی خۆشحاڵی و شانازیمە.)

”هەر کام لەو بابەتانەی لە تویی ئەم زنجیرە وتارەدا
هەڵوێستەیان لە سەر کراوە، گرنگیی تایبەت بە خۆیان هەیە و،
جێگیربوونیان و مانەوەیان وەک ئامانج و باوەڕ و پرەنسیپ
لە حیزبی دیموکراتدا ، بەرهەمی لە کڵ دەرهاتنیان لە ڕەوتی
دەیان ساڵ خەباتی سیاسی و ململانێی فکری و، نیشانەی
سەلماندنی دروستیی خۆیانە. دەتوانم بڵێم پاراستن و پێداگری
لە سەریان و نوێکردنەوە و دەوڵەمەندکردنیان، دەچێتە خانەی
بەرگری لەو ڕێباز وسیمایەی حیزبی دیموکراتی پێ ناسراوە
و دەناسرێتەوە و، پشتگوێخستن و پشت تێکردنیان، دەبێتە
دوورکەوتنەوە و دابڕان لە مێژوو، ئامانجەکان و
ئەزموونەکانی حیزبی دیموکرات. بەو هیوایەی نەسلی لاوی
حیزب، بایەخی پێویست بە ناسینی ئەو سامانە فکری و
سیاسی و تەشکیلاتیە گرنگەی هەڵهێنجراو لە مێژووی
٧٥ساڵەی حیزبی دیموکرات بدەن و لە بنیاتنانی داهاتووی
حیزبی دیموکراتدا، پشت بەو ئەزموونە دەولەمەندە ببەستن.“